

הערכה אסטרטגית לישראל
STRATEGIC ASSESSMENT for ISRAEL

INSS

2020

מבט אל העשור הבא
הכנס השנתי
הבינלאומי ה-13
סיכום ותובנות

דבר יו"ר הוועד המנהל

סר פרנק לואי

גבירותיי ורבותיי,

לפני שנה עמדתי כאן ודיברתי אליכם חצי באנגלית וחצי בעברית. הבטחתי לעצמי שבשנה הבאה אדבר רק בעברית, אז הינה, מתחילים:

שנת 2019 הייתה מאתגרת במיוחד למדינת ישראל. עברנו שתי מערכות בחירות ועדיין אין לנו ממשלה. במארג הקרוב נלך שוב לבחירות ואני מקווה שהפעם תהיה ממשלה. אבל אם זה לא יקרה גם הפעם, אז נקווה שהפוליטיקאים שלנו יהיו אמיצים וחכמים ויעשו את הדבר הנכון. בחירות רביעיות יהיו נזק גדול למדינה ולכלכלה, והאזרחים יפסיקו להאמין בדמוקרטיה שלנו. אנחנו מצפים מהמנהיגים הפוליטיים שלנו לשים את טובת המדינה לפני האינטרסים שלהם.

למכון שלנו, ה-INSS, הייתה שנה עם הישגים רבים. נכתבו מחקרים רבים, התקיימו מפגשים עם ארגונים חשובים, ביניהם משרד החוץ, משרד הביטחון וצה"ל, ואנחנו ממשיכים לשתף פעולה עם עוד מוסדות מכל העולם. יש לנו יחסים מצוינים עם אוניברסיטת תל-אביב, ואנחנו עובדים יחד על כמה פרויקטים חשובים. אני מודה לנשיא החדש של האוניברסיטה, פרופ' פורת, ומקווה שנמשיך לעבוד יחד עוד שנים רבות, לטובת המכון שלנו ואוניברסיטת תל-אביב.

העבודה שלנו ב-INSS היא בעיקרה עבודת מחקר חשובה שתורמת ליחסים הדיפלומטיים בין ישראל להרבה מדינות בעולם. את ה-INSS מובילה קבוצה של מומחים בתחום הביטחון הלאומי והאסטרטגיה הלאומית. בראש המכון עומד עמוס ידלון, אדם בעל ניסיון רב, אשר יש לו ידע נרחב בנושאים ביטחוניים, אסטרטגיים ודיפלומטיים. עמוס הוביל את המכון להישגים רבים וחשובים, והוא מוביל צוות איכותי שבנה מכון בעל שם עולמי.

אני רוצה לסיים בנימה אישית. אתם אולי יודעים שאני ניצול שואה, ואני יודע מה זה להרגיש סכנה ולחיות בלי ביטחון. אני רוצה להגיד לכם שכל העבודה שאנו עושים כאן מקדמת את הביטחון של מדינת ישראל, וזה הדבר שהכי חשוב לי.

סר פרנק לואי

תוכן עניינים

- 2 הערכה אסטרטגית לישראל 2020
- 3 המענה לסיכוני ההסלמה בשנת 2020

ערב הפתיחה של הכנס השנתי ה-13

- 4 המזרח התיכון אחרי סולימאני – תרחישים אפשריים
- 5 מדברי האלוף תמיר הימן, ראש אגף מודיעין | מדברי ד"ר אביחי מנדלבלט, היועמ"ש

העשור הבא במערכת הבינלאומית

- 6 עוד נתגעגע לעשור החולף? | סין והמערב
- 7 מעצמות בתחרות
- 8 פייק ניוז בעידן של פוסט-אמת
- 9 טכנולוגיות חדשניות וביטחון לאומי
- 10 מעולם שטוח לעולם מהיר, חכם ועמוק יותר | העוצמה האווירית הבאה

העשור הבא במערכת האזורית

- 11 מבט מושינגטון ומירושלים
- 12 משחק מלחמה - הזירה הצפונית
- 13 משחק מלחמה - תחקיר מפקדים
- 14 מדברים סוריה
- 15 סוריה – בחזרה לעתיד?
- 16 המזרח התיכון בעיני הפיקוד האמריקאי הבכיר
- 17 מבט מהעולם הערבי
- 18 קולות מהמזרח התיכון

20 גלריית מחקר

אתגרי חוץ וביטחון לישראל בעשור הבא

- 24 מדברי שר הביטחון נפתלי בנט | הראיון עם שר האנרגיה יובל שטייניץ
- 25 הסנקציות של הממשל האמריקאי ב-2020: שיקולים וסדרי עדיפויות
- 26 איראן-ארצות הברית: הסלמה או משא ומתן?
- 27 אנטישמיות: בעיה עולמית
- 28 מדברים על "עסקת המאה"
- 29 המפתחות לזירה הפלסטינית
- 30 פתרונות לעזה
- 32 מדד הביטחון הלאומי: מחקר דעת קהל
- 34 הציבור הערבי בישראל – השתלבות מול התבדלות
- 35 המאבק על דמותה הציונית של ישראל

מבט פנימה לישראל

- 36 מדברי ח"כ רב-אלוף (מיל") בני גנץ
- 37 ראיונות עם פוליטיקאים – תגובות ראשונות לפרסום "עסקת המאה"

סיכום

- 38 בפתח 2020: עוצמת ישראל במבחן אתגרי האזור | תובנות עיקריות מהכנס הבינלאומי השנתי ה-13

42 מחוץ לאולם - המעטפת התקשורתית

44 הכנס בתמונות

הערכה אסטרטגית לישראל 2020

שיחה בין אלוף (מיל') עמוס ידלין לבין מר יואב לימור

"עסקת המאה"

בהינתן שהפלסטינים דחו בעבר הצעות ישראליות שהיו טובות להם יותר מתוכנית טראמפ, "עסקת המאה" לא צפויה להוביל להסכם שלום ישראל-פלסטיני בעתיד הקרוב. לכן חשוב שישראל תשקול את צעדיה הבאים. ישנן שלוש אפשרויות: האחת - גניזת התוכנית; השנייה - סיפוח חד-צדדי; השלישית - מהלכים לשיפור המצב בשטח בתיאום עם ארצות הברית והעולם הערבי, תוך שימור האפשרות לפתרון שתי המדינות. בהתאם ל"תוכנית ה-INSS" שפורסמה ב-2018, האלוף ידלין ממליץ על האפשרות השלישית.

השלכות ההתנקשות בקאסם סולימאני

ההתנקשות במפקד כוח קודס של משמרות המהפכה, הגנרל קאסם סולימאני, שמה קץ להשערה כי ארצות הברית מוכנה להפעיל מדיניות של "מקסימום לחץ" רק בזירה הכלכלית והדיפלומטית, ואינה ששה להשתמש בכוחה הצבאי. מהלך זה, בשילוב האירועים שבעקבותיו, ובכללם מותם של 50 איראנים בזמן טקסי האבל הציבוריים על סולימאני וההפלה השגויה של המטוס האוקראיני על ידי איראן, גרמו ככל הנראה לטהראן לכייל מחדש את גישתה. השאלה אם התפתחויות אלה מעידות על היפוך במגמות האסטרטגיות העמוקות הנוגעות לבידוד האמריקאי ולהגברת התוקפנות האיראנית באזור - נותרה עדיין ללא תשובה.

תוכנית הגרעין האיראנית: תרחישים

באשר לסוגיית הגרעין האיראני, לשני התרחישים האופטימיים (נפילת המשטר או תקיפה אמריקאית של הגרעין האיראני) יש סיכויים נמוכים להתממש. כעת על ישראל להיערך, בתיאום עם ארצות הברית, לתרחישים מאתגרים יותר, ובכללם המשך התקדמות תוכנית הגרעין של איראן, או חידוש המשא ומתן.

החזית הצפונית של ישראל: אסטרטגיה חדשה להתמודדות עם איום הטילים המדויקים

לאור האסטרטגיה החדשה של איראן להעביר את עיקר "פרויקט הדיוק" מסוריה ללבנון ולעיראק, הגישה האסטרטגית הישראלית של "מערכה בין מלחמות" נעשית פחות אפקטיבית. על ישראל לשקול איזו אסטרטגיה או שילוב אסטרטגיות להפעיל כנגד איום הדיוק, מתוך האפשרויות הבאות: עיכוב ושיבוש רכישת נשק, הרתעה, הגנה, מכה מקדימה או מתקפת מנע.

המענה לסיכוני ההסלמה בשנת 2020

שיחה בין אלוף (מיל') עמוס ידלין לבין אלוף אהרון חליוה, ראש אגף המבצעים

תמונת המענה המבצעי לאיומים המושתים על מדינת ישראל, המתקבלת מדבריו של האלוף חליוה בנושאים השונים, טובה מאוד ואופטימית לעתיד לבוא:

דור המתגייסים בעת הנוכחית

האלוף חליוה סבור כי המשרתים בצה"ל מבינים ויודעים כי שירותם הצבאי מבטא שליחות המייצרת עבורם משמעות יום-יומית, ועל כן הם מוכנים להניח בצד תגמולים חומריים. צה"ל צריך להמשיך לפתח את אנשיו, שכן "אין דבר חשוב יותר מאנשים".

שילוב נשים בצה"ל

על פי האלוף חליוה, בצה"ל בוחנים כל העת כיצד לפתוח תפקידים נוספים לנשים, שכן תרומתן של הנשים לצבא היא משמעותית והכרחית עבור צה"ל. "שמונים אחוז ויותר ממי שיושב מולי בדרגות הרב-סרן והסגן-אלוף הן נשים, והן עושות את עבודתן טוב כמו, אם לא יותר מהגברים".

המערכה שבין המלחמות (מב"ם)

צה"ל ממשיך בכל העוצמה והכלים על מנת למנוע התבססות איראנית במרחב. עם החפץ חיים והרוצה להימנע ממלחמה צריך לדעת כיצד להפעיל את כוחו, והאלוף חליוה משוכנע שצה"ל יכול ויודע כיצד. בחודש ינואר 2020 התרחשו שתי תפניות אסטרטגיות: חיסול סולימאני ו"עסקת המאה". בכל נתיב של התפתחות של כל אחת מהתפניות, צה"ל ידע כיצד לפעול.

פרויקט דיוק הטילים

בצה"ל עוסקים כל העת ביצירת מענה אסטרטגי שיוכל לספק לישראל ביטחון ורציפות תפקודית לצה"ל. המענה יהיה התקפי ויכלול מניעת התעצמות איראנית גם בתחום המב"ם, באמצעות הגנה אקטיבית, חיל האוויר הישראלי ותמיכה מודיעינית ענפה. לפיכך המב"ם רחוקה מסיום.

יכולת זרוע היבשה לממש תמרון

זרוע היבשה תדע לתמרן היכן שתידרש, להכריע את האויב שהיא תפגוש ולספק תוצאה רצויה עבור מדינת ישראל. הפעלת המענים הצה"ליים ביבשה תהיה קטלנית, מהירה ומדויקת. בהיבטים התקפיים התוכנית הרב-שנתית הקודמת 'גדעון' שיפרה את כוחות היבשה באופן משמעותי. התוכנית הרב-שנתית הנוכחית 'תנופה' תמשיך לשפר את אמצעי הלחימה הצה"ליים ולהכין את צה"ל למלחמות עתידיות.

מתוך ערב הפתיחה של הכנס השנתי ה-13 המזרח התיכון אחרי סולימאני: תרחישים אפשריים

מנחה: השגריר מרטין אינדיק, משתתפים: השגרירה ברברה לוף, גנרל (דימ.) ג'וזף ווטל, ראש המכון אלוף (מיל.) עמוס ידלון, ד"ר ריצ'רד האס וגנרל (דימ.) ג'ון אלן

פאנל הפתיחה התקיים במקביל להצגת "עסקת המאה" על ידי נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ, ולצד ניתוח משמעויות פרסומה נדונה סוגיית חיסול קאסם סולימאני, לרבות הספקות בנוגע להקשרו ולתכליתו של החיסול, ומה מעיד על האסטרטגיה האמריקאית כלפי איראן ואזור המזרח התיכון.

סבירות מימושה של "עסקת המאה"

פרסום "עסקת המאה" מול קהל מפלגתי, כאשר נתניהו לצידו של טראמפ, גרם לתוכנית להיראות חד-צדדית. היכולת להשיג את תמיכת מדינות ערב הקטנות אך ללא תמיכת ערב הסעודית, ירדן ומצרים היא מוגבלת, שכן מנהיגים ערבים לא ירצו להיתפס כמי שפוגעים באינטרס הפלסטיני.

משמעויות לישראל מפרסום "עסקת המאה"

"עסקת המאה" כוללת את כל הפרמטרים שישראל שואפת אליהם, ואולי אף יותר מכך. עם זאת, עדיין מדובר בחלוקה לשתי מדינות. הדבר מעניין משום שהיא פוגעת בבלוק הפוליטי הימני של נתניהו. לצד זאת, הפלסטינים סרבו למתווה כזה כבר לפני כשנה וחצי.

חיסול קאסם סולימאני

המזרח התיכון הוא מקום טוב יותר ללא סולימאני, וחיסולו יצר מרחב הזדמנות, בצירוף עם פעולות נוספות, להפעלת לחץ על איראן. חיסול סולימאני שינה את תמונת הניצחון של איראן לאחר הפגיעה במתקני הנפט הסעודיים.

המחלוקת סביב לגיטימיות חיסולו של סולימאני

לא בטוח שחיסול סולימאני היה חוקי על פי החוק הבינלאומי, מאחר שלא ברור אם ניתן להגדירו כטרוריסט. סולימאני פעל בחסות מדינה ולא בחסות ארגון טרור. אומנם איראן משתמשת בטרור כטקטיקה, אך סולימאני היה דמות פוליטית-מדינית בהנהגה האיראנית.

התמקדות ארצות הברית באסיה וצמצום כוחותיה במזרח התיכון

טראמפ החליט במהלך הכהונה החולפת לבצע מעבר חד ולהתמקד באסיה. בתוך כך צריכה ארצות הברית מצד אחד לשמר את היכולת לסייע לבעלות בריתה באירופה ובמזרח התיכון, ובמקביל לסייע לבעלות בריתה באסיה, וכן להכיל ולהרתיע את סין. חיסול סולימאני מהווה הזדמנות עבור ארצות הברית לצמצם את נוכחותה באזור המזרח התיכון.

ד"ר אביחי מנדלבליט, היועץ המשפטי לממשלה

"עסקת המאה"

אם תתקבל החלטת ממשלה על סיפוח, היא תיבחן. הוזכר כי תפקיד היועץ הוא לממש את מדיניות הממשלה, וכאשר מדובר בממשלת מעבר יש צורך בהקפדה על ריסון.

הגשת כתב האישום נגד ראש הממשלה

על רקע הגשת כתב האישום ביום שבו התנהלה השיחה עם היועץ המשפטי בערב הפתיחה, מנדלבליט הזכיר כי מרגע שהוסרה החסינות קיימת החובה המשפטית להגיש את כתב האישום לבית המשפט באופן מיידי.

תפקיד היועץ המשפטי בהקשר הצבאי

יועץ משפטי צריך להינתן למפקדים כדי לנצח במלחמה, ולא כדי להגביל את הצבא. מי שמקבלים החלטות מבצעיות הם המפקדים, כאשר היעוץ המשפטי נעשה לבקשתם.

החלטת בית הדין בהג

בנוגע להחלטת התובעת כי יש עילה לפתיחת חקירה בחשד לביצוע פשעי מלחמה מצד ישראל בגדה המערבית אמר מנדלבליט כי "לעולם לא נחקור מישהו רק כדי לספק תובע זר במדינה כזו או אחרת".

אי-פסילת מועמדותה של ח"כ היבא יזבק

מנדלבליט הסביר כי מי שקורא לפגוע בחיילי צה"ל לא יכול להיות בכנסת ישראל, ויזבק מצידה הבהירה כי אינה תומכת באלמות.

אלוף תמיר הימן, ראש אגף המודיעין

מכלולי העימות של ישראל עוברים שינויים דרמטיים בתקופה של תמורות וזעזועים מואצים בסביבה הגיאוגרפית, החברתית והטכנולוגית

המערכת השיעית, המחלוקת לחמש תת-מערכות: איראן, עיראק ותימן, סוריה, חזבאללה וארגוני הטרור, מתאפיינת בלחצים על המשטר בטהראן. נוסף על כך סוריה נמצאת בתהליך שינוי מתמשך, ובשל ריבוי השחקנים בה יש קושי בחיזוי דמותה בעתיד. הציר השיעי התפתח לארגון של צבאות שאותו סוריה מתקשה לשאת.

גורמים מאתגרים לישראל מול חזבאללה

פרויקט דיוק הטיילים, הכולל גם סיוע איראני במאמצים להקמת מפעלי הסבת טילים ורקטות על אדמת לבנון. הפגנות ואי-יציבות פוליטית בלבנון, שמטילות על נסראללה תפקיד מנהיגותי מרכזי, בפרט אחרי חיסול סולימאני.

המערכת הפלסטינית מתאפיינת בחוסר יציבות משולש

חברתי, פוליטי והנהגתי. תנאי היסוד בעזה כוללים באופן מובנה חוסר יציבות, כאשר ביהודה ושומרון חוסר היציבות גובר נוכח העיסוק בבחירות הפנים-פלסטיניות וסוגיית "היום שאחרי אבו-מאזן".

עוד נתגעגע לעשור החולף?

תת-שר החוץ הגרמני, השגריר (לשעבר) אנדראס מיכאליס

"משולשי העוצמה החדשים"

בעידן הנוכחי איננו יכולים להרשות לעצמנו לשקוע בנוסטלגיות סנטימנטליות או להסתכל על העבר במקום אל העתיד. השחקניות החשובות בעשור החדש מנקודת המבט האירופית הן רוסיה ואיראן, טורקיה וקוריאה הצפונית.

אם בעבר מעצמות התבססו על עוצמות כלכליות, צבאיות ודיפלומטיות, בעתיד המאזן יהיה שונה. כבר כיום איראן, רוסיה וקוריאה הצפונית מוציאות תקציבי עתק על ביטחון וצבא, בשעה שהכלכלות שלהן עומדות בפני אתגרים והן לא מצליחות לייצר בריתות דיפלומטיות.

דבר אחד בטוח - על אירופה להימנע מהנתיב שבו צועדת וושינגטון בשנים האחרונות. ארצות הברית נשאת מוקד כלכלי וצבאי, אך מעמדה כמכוננת בריתות הולך ודועך, ובהתאם לכך פוחתת יכולתה לעיצוב דיפלומטי של אזורים. החזון האמריקאי לכינון סדר עולמי לא נעלם, אך הוא דועך. אירופה נותרה השחקנית היחידה שמשולש העוצמה שלה מאוזן מספיק כדי להבטיח סדר עולמי כלכלי וצבאי, אך גם מנגנוני שיתופי פעולה ואף אינטגרציה. אירופה מקרינה עוצמה בשורת נושאים, מאוקראינה דרך איראן ועד לוב. חסרונות פרויקט האיחוד האירופי אינם מבטלים את הפוטנציאל של מדיניות החוץ האירופית, שתהיה "הפרויקט האירופי" של העשור הבא, כולל חיזוק הרכיב האירופי בנאט"ו והקמת מועצת ביטחון אירופית.

סין והמערב

ה.ר. מקמסטר, לשעבר היועץ לביטחון לאומי של ארצות הברית

סין מהווה אתגר ייחודי לביטחון הלאומי של ארצות הברית ולביטחון הבינלאומי, שכן היא מאתגרת את הסדר העולמי הליברלי הנשען על זכויות אדם ושוק חופשי. עם זאת, לא מדובר במלחמה קרה חדשה.

ההתנהלות הכלכלית מול סין התבססה על שלוש הנחות שקרסו הראשונה - סין תאמץ כלכלת שוק ליברלית; השנייה - שגשוג יוביל לליברליזציה; השלישית - סין תהפוך לשחקנית אחראית בסדר העולמי. ארצות הברית והמדינות החופשיות אינן יכולות להישאר בלתי מעורבות, ועליהן לשוב לתחרות האסטרטגית שממנה נעדרו.

ההנחות שצריכות להכתיב את המדיניות המערבית מול סין הן ראשית - בייג'ינג לא תבצע ליברליזציה כלכלית או פוליטית; שנית - המפלגה הקומוניסטית תפעל לשנות את כללי המשחק הבינלאומיים; שלישית - סין תשלב אגרסיביות כלכלית עם קמפיין ריגול תעשייתי שמטרתו להגיע לעליונות טכנולוגית; הנחה רביעית - ההתפשטות הסינית במרחב נועדה להשתלט על אזורים אסטרטגיים ועל רשתות אסטרטגיות, כמו תקשורת ולוגיסטיקה; הנחה חמישית - בהיעדר תחרות אפקטיבית יותר מצד שחקניות דמוקרטיות, סין תיעשה אגרסיבית יותר בקידום האלטרנטיבה שלה לשוק ולשיטת ממשל.

ליבת המדיניות המערבית צריכה להתמקד בחיזוק רכיבים שסין תופסת כחולשות, באמצעות ארבעה צעדים קונקרטיים: הגברת מעורבות אזרחית במדינות דמוקרטיות; חקירת פעילות חתרנית סינית המתבצעת בחסות המפלגה; תמיכה וחיזוק של עיתונות עצמאית וארגונים לא-ממשלתיים; ולבסוף, קידום נורמות להשקעות כגון שקיפות וסטנדרטיזציה לאיכות. כל זאת, תוך המשך שיתופי פעולה בין המדינות במגוון תחומים.

מעצמות בתחרות

מנחה: השגריר (לשעבר) ד"ר עודד ערן

ד"ר מייקל דוראן, פרופ' אירינה זביאגליסקאיה, ד"ר סטנלי פישר, והשגריר (לשעבר) אנדראס מיכאליס

המערכת הבינלאומית מקיימת תחרות בין קפיטליזם אוטוריטרי לקפיטליזם דמוקרטי סין מול ארצות הברית. במזרח התיכון, השאלה היא אם ארצות הברית תראה את האזור כמרחב חשוב לתחרות הזו. נסיגה אמריקאית אפשרית צריכה להדאיג את ישראל, שעשויה להישאר לבדה מול איראן גרעינית ועליה לזהות את מגבלות הכוח האמריקאית ולפעול בעצמה, בין היתר בגיבוי אמריקאי, בדמות לוחמה כלכלית והרתעה צבאית.

המערכת הבינלאומית

התכנסות לתחרות בין קפיטליזם אוטוריטרי בהובלת סין לבין קפיטליזם דמוקרטי בהובלת ארצות הברית. ההגמון האמריקאי ששלט בין 1945 ל-2016 כבר לא קיים, והברית הפרנקו-גרמנית אינה שקולה בכוחה למשולש גרמניה-בריטניה-צרפת שהתקיים לפני הברקזיט, אשר בתורו מערער במידה משמעותית את אירופה.

ארצות הברית במזרח התיכון

וושינגטון צריכה להיות מודאגת מהניסיון הרוסי-סיני-איראני לדחוק אותה אל מחוץ למפרץ הפרסי, ובפרט על ידי מניעת הפיכתה של איראן לכלי שרת בידי סין, אך כרגע לארצות הברית אין אסטרטגיה מול האיום הזה, ועליה לשמר את הלחץ הכלכלי ולגבות אותו באיום צבאי אמין.

רוסיה במזרח התיכון

רוסיה מנצלת את הוואקום שנוצר על ידי ארצות הברית, אך מבלי להתפרס יותר מדי.

אתגרים לכלכלה העולמית

האטת הצמיחה בסין אולי תפוצה על ידי האצת הצמיחה בהודו, ובהיעדרם של "ברבורים שחורים" כמו נגיף קורונה - נראה שהכלכלה העולמית יציבה. עם זאת, חשוב לזכור שמשברים כלכליים "מתבשלים" לאורך זמן רב, אך מתפרצים באחת.

איום הגרעין

קריסת משטר בקרת הנשק היא האיום המרכזי על העולם, וכבר כיום ניתן לראות זאת במתיחות בין מעצמות גרעיניות (הודו-פקיסטן, קוריאה הצפונית).

פייק ניוז בעידן של פוסט-אמת

מנחה: גב' ענבל אורפז

תת-אלוף (מיל') איתי ברוך, ד"ר לירז מרגלית וד"ר תהילה שוורץ אלטשולר

אנו עומדים כיום בפתחו של עידן שבו היכולת להבחין בין שקר לאמת נעשית קשה יותר ויותר, כך שמסובך אפילו לדעת אם תמונה היא אמיתית, והשקרים והזיופים מופצים באופן ויראלי. השיבושים והבעיות המסורתיות ביכולת ניתוח המציאות פוגשים את היעלמות האויב יחד עם מהפכת המידע, וכך מתחדד פער שבו אנחנו יודעים הרבה, אולם נראה שמבינים פחות.

פסיכולוגיה ושקרים

התפיסה שלנו מורכבת ברובה מרגש ומהחלטות אוטומטיים. אלה המנגנונים הקלים, המהירים והיעילים ביותר לקבלת החלטות. בחינה רציונלית ובדיקת עובדות קפדנית מצריכות הרבה יותר מאמצים קוגניטיביים, ולכן מנגנון זה לא עובד רוב הזמן. בימינו אנשים שופטים אמינות של מידע לפי לייקים בפייסבוק וציוצים בטוויטר. הדבר המאיים הוא תהליך ההתרגלות (הביטואציה) שאנו עוברים כלפי שקרים ושקרנים, והאדישות הגלובלית של הציבור לתופעת הפייק ניוז.

חדרי הביטחון הלאומי והניתוח המקצועי

חדרי הביטחון הלאומי אינם חסינים בפני שקרים. קיים מצב של ריבוי אמיתות ללא יכולת להכריע ביניהן, ושוק הרעיונות החופשי של הדמוקרטיה הליברלית הוא כיום הפלטפורמה שאלה הבעיה חודרת. אנו עומדים בפני עידן חדש שבו ניתוח מקצועי ומבוסס עובדות מפנה את מקומות לאמונות, לדעות ולרגשות בשיח הציבורי, וגם בחדרי ביטחון לאומי.

התרחקות מהמציאות ודינמיקה של הסלמה

האיום האמיתי הוא בכך שמנגנוני קבלת ההחלטות מאמצים את האמת האלטרנטיבית במקום את האמת המוחלטת, ומתרחקים מהמציאות ומהדיאלוג מבוסס העובדות. הדבר עלול ליצור דינמיקה של הסלמה שמבוססת על הערכה שגויה.

קפיטליזם טכנולוגי ורגולציה

חברות ענק נהפכו לדיקטטורות דיגיטליות, והפצת שקרים נעשתה עבורן כדאית ורווחית. הקפיטליזם הטכנולוגי שאפשרנו יצר מצב זה, המוביל ל"אינפוקליפסה". החשש הוא שבעתיד, נקודת הממשק בין מהפכת המידע למהפכת הבינה המלאכותית תאפשר שליטה ומעקב עד לרמת משטור של סודות אישיותנו, וזכויות האדם יהפכו לנחלת העבר. התערבות רגולטורית היא הפתרון שאלינו צריך לפנות.

כיווני פתרון - ישנם ארבעה כיווני פתרון

אוריינות דיגיטלית, מתודולוגיות, רגולציה וטכנולוגיה. הטכנולוגיה אומנם לא יצרה את הבעיה, אבל האיצה אותה בכך שהפכה את הפרטים הרבים ליוצרים ומפיצי תוכן באופן ויראלי ובקלות. יש אינטרס ציבורי לעצור את המגמה הצומחת של פייק ניוז ודיפ פייק, ובכל זאת, יש מעט מדי סטרטאפים בנושא זה, בשל כשל שוק בתחום.

טכנולוגיות חדשניות וביטחון לאומי

מנחה: מר יהונתן אדירי

השפעת צמיחת הטכנולוגיה על הביטחון הלאומי / ד"ר נדיה שדלו (לשעבר סגנית היועץ האמריקאי לביטחון לאומי)

הובלה בתחום הבינה המלאכותית היא מפתח לשאלה מי ישלוט בעולם, כאשר מערכות עיבוד תמונות נעשות נגישות ומייצרות "קרב על האמת". מהירות הטכנולוגיה מחייבת ממשלות להסתגל לכך בזריזות, ועל מקבלי ההחלטות להכיר לעומק את הטכנולוגיה שסביבה הם מנסים לחוקק חוקים. כדי לממש את היתרונות הטמונים בבינה מלאכותית, המשפיע העיקרי הוא העליונות הטכנולוגית לנגישות למידע (ביג דאטה). לצורך זה נדרש מאמץ משותף של חברות וממשלות, המושתת על אמון, כדי להתמודד עם אתגר לאומי זה.

ישראל ומהפכת הטכנולוגיה / תת-אלוף (מיל') נדב צפריר

מנקודת מבט ישראלית - מידע, סייבר, למידת מכונה ובינה מלאכותית הן טכנולוגיות שבהן יש לישראל יתרון המבוסס על העובדה שאנו ממוקמים ב"שכונה קשוחה". שירות החובה בצבא מאפשר לנו לרתום באופן הרמטי צעירים לא מנוסים אך חדורי מוטיבציה לטובת האתגר הטכנולוגי, וזהו אחד היסודות להקמת "אומת הסטרט-אפ" ולעוצמתה.

איום הרחפנים / ד"ר לירן ענתבי

שוק הרחפנים הצומח הוא מהפכה הטומנת בחובה מידה רבה של פוטנציאל ואתגר. ירידת מחירי הרחפנים היא גורם משמעותי בהגדלת השוק, כאשר הרחפנים משמשים גם ארגוני טרור דוגמת דאע"ש וחזבאללה ומהווים איום משולב - טקטי, תודעתי ואסטרטגי. יש פתרונות לשימוש של ארגוני הטרור ברחפנים, אולם הם אינם הרמטיים.

דנ"א וטכנולוגיה סינתטית / ד"ר עידו בצלת

ננו-טכנולוגיה מאפשרת מניפולציה על הדנ"א, שבמסגרתה ניתן לאמן מולקולות באופן זהה לבינה מלאכותית, עבור משימות כמו זיהוי והשמדת גידולים. רעיון עתידי נוסף מתגלם בהפצה דיגיטלית המנצלת את רצף הדנ"א, כך שניתן יהיה לשלוח אותו במייל או להדפיס תרופה לשימוש אישי.

אקלים וטכנולוגיה / פרופ' אורי שני

אזור המזרח התיכון סובל ממחסור חמור במים ומהתחממות אקלימית. קיימים שני פתרונות לכך, המתמקדים בהשקיה המנצלת כ-70 אחוזים מכמות המים בעולם: האחד - טכנולוגיית הטפטפות הישראלית, שביכולתה להחליף את מערכות ההשקיה בהצפה. השני - השבת מים, הרווחת בישראל יותר מאשר ברוב מדינות העולם.

מעולם שטוח לעולם מהיר, חכם ועמוק

מר תומס פרידמן, ניו יורק טיימס

אנו נמצאים בשלב של האצה עולמית מעריכית (אקספוננציאלית): טמפרטורת כדור הארץ, אוכלוסיית העולם, היקפי הגלובליזציה הכלכלית ועוד. העולם נעשה מחובר יותר מאשר בעבר, וקריסה של יריבים היא מסוכנת יותר מנסיקתם.

המפלגות בעולם המתועש קורסות מכיוון שהן הוקמו במהפכה הקודמת, התעשייתית, במסגרת פרדיגמה פוליטית בינארית שבידלה בין ימין ושמאל כלכלי וחברתי. בהתאם, מערכת פוליטית חפצת חיים צריכה להפסיק לחשוב במונחי צירים פוליטיים ולהחליפם במונחי "אקוסיסטם" - מערכת אקולוגית: עליה להבטיח לעצמה שרידות וקיימות. יש כמה אסטרטגיות לקיום מערכת אקולוגית בטבע: פלורליזם של צורות חיים, יזמות, הסתגלות והתאמה ו"חוקי פשיטת הרגל", שלפיהם מודל שנכשל - מחוסל. ברמה הגיאופוליטית, העתיד שייך למי שייצמד לחוקי הטבע: הטבע לא מכיר בהבדלים בין שטחי A, B ו-C, בגבול איראן-עיראק או בבחירות השלישיות בישראל.

מדינות הלאום נמצאות תחת סד לחצים גובר: המעצמות לא רוצות להשקיע בהן, האקלים והאוכלוסייה משתנים במהירות, סין "שוברת את השוק" של תעשיות הצווארון הכחול והטלפונים החכמים מאפשרים לכל אזרח להשוות את חייו לחייהם של אחרים. האתגרים האלה מועצמים במדינות לאום שגבולותיהן אינם חופפים לפיזור הדמוגרפי, האתני או הדתי (מדינות שישיראל מוקפת בהן). בהתאם, האתגר העיקרי של ישראל הוא לא "ניהול חוזקות" אלא "ניהול חולשות", והאיום העיקרי עליה הוא פלישת "צבא" של פליטים.

העוצמה האווירית הבאה

ארין מוסלי,
סגנית נשיאה לפיתוח עסקי ואסטרטגיה,
Lockheed Martin Aeronautics

הסיבה המרכזית לצורך בעוצמה אווירית היא הרתעה, וכדי להשיגה נדרשת פעולה סימולטנית ורב-ממדית. בעידן הנוכחי היטשטשו הגבולות בין משימות ופלטפורמות, וקיימת דרישה מבצעית למערכת מוגנת, פנים-תפעולית, מרושתת, מסונכרנת ורב-תחומית, המספקת מענה לאתגרים. הדור החמישי והחדש של המטוסים החדשים מאפשר רמת קישוריות גבוהה יותר במבצעים מבוססי רשת, ומגביר את הפוטנציאל הטמון במערכת בזירת הקרב האווירית העתידית. המטוסים החדשים מתקשרים זה עם זה, וכך כל מטוס הוא בעת ובעונה אחת מערכת וגם פלטפורמה, ובמבצעים הכוללים אותם הטייסים משמשים צומתי נתונים שמנהלים יחד את זירת הקרב.

מבט מושינגטון ומירושלים

מנחה: ד"ר ענת קורץ
מר זהר פלטי (ראש האגף הביטחוני-מדיני במשרד הביטחון)
ומר דיוויד שנקר (עוזר מזכיר המדינה האמריקאי למזרח התיכון)

אחד הרעיונות החוזרים ונשנים ביחס להפחת תקווה באזור המזרח התיכון בחמש השנים הקרובות, במטרה להפוך אותו לאזור יציב ומשגשג יותר, הוא הצורך בתיאום מתמשך וצמוד בין ארצות הברית לישראל. לא ניתן להפריז בערך של מערכת יחסים זו. בלימת איראן היא מטרה משותפת מרכזית, ויש צורך בלום התנהגות תוקפנית מצד סין ורוסיה. מר שנקר הדגיש כי ארצות הברית אינה יוצאת מהמזרח התיכון - נהפוך הוא, היא נמצאת באזור מתוך מטרה להישאר בו, וקואליציות טובות יותר יאפשרו טיפול טוב יותר באיומים הרבים. לכן, וושינגטון תמשיך להושיט יד לשותפים קואליציוניים ולעבוד עימם בשיתוף פעולה הדוק. אחת הזירות שבהן האינטרסים של ארצות הברית וישראל עשויים להסתעף ולהתנגש היא היחסים עם סין, וחשוב לפתור זאת. לדברי מר פלטי, מבחינת ישראל יש חשיבות ודחיפות עליונות לשמר ולחזק את היחסים עם מצרים וירדן, ובמקביל לפעול לנטרול האיום השיעי. את זה האחרון יש לבסס על שימור יכולות ומוסדות ביטחוניים חזקים בישראל.

מנקודת המבט של וושינגטון, על מנת להגביר את היציבות ולהביא לשגשוג רב יותר במזרח התיכון, יש לרסן את התנהגותה המזיקה של איראן באזור ולמנוע מרוסיה ומסין להשיג דריסת רגל משמעותית יותר. מנקודת המבט של ירושלים, שמירת הקשר המיוחד עם ארצות הברית תישאר בעדיפות עליונה. על ישראל לשמר את קשריה עם ירדן ולשפר את קשריה עם מצרים. מניעת הפיכתה של איראן למעצמה גרעינית נותרה בעדיפות עליונה עבור ישראל. כמו כן, צמצום טביעת הרגל של איראן במדינות כמו לבנון וסוריה הוא קריטי. המעורבות האמריקאית באזור אמורה להימשך, שכן לוושינגטון יש אינטרסים חיוניים במזרח התיכון.

משחק מלחמה - הזירה הצפונית

מנחה: תת-אלוף (מיל') איתי ברון

גנרל (דימ') ג'וזף ווטל, גנרל (דימ') ג'ון אלן, סגן-אלוף (מיל') אורנה מזרחי,

ד"ר איגור יורגנס, אלוף (מיל') ניצן אלון וגב' שמרית מאיר

משחק המלחמה עסק בהשלכות ההתפתחויות הגיאואסטרטגיות האחרונות על שדה הקרב: המלחמה בסוריה, נוכחות ארצות הברית ורוסיה באזור, התבססות איראן, התעצמות חזבאללה וחיסול סולימאני. התרחיש תיאר דינמיקת הסלמה בין ישראל לבין איראן ושלוחיה, שבמהלכה התרחשה שרשרת תקיפות שהחלו בתקיפה ישראלית בסוריה, אשר הובילה גם להרוגים בקרב הצדדים המעורבים.

עמדות השחקנים

איראן: השאלה המרכזית הייתה מהיכן להגיב; איראן אינה מעוניינת בהסלמה, ואף ביקשה להרחיק את האירוע מאיראן ולא לסכן את משטר אסד בסוריה, ולכן העדיפה תגובה של חזבאללה מלבנון. עיקרון מנחה נוסף היה לשמר את נסראללה קרוב לאיראן, ולהרחיק את ארצות הברית מהעימות. לבסוף איראן העדיפה להגביל את המלחמה ללבנון ואולי לסוריה, דרך שלוחים. האיראנים פחדו מהידרדרות בעיראק ומאובדן נכסיהם שם.

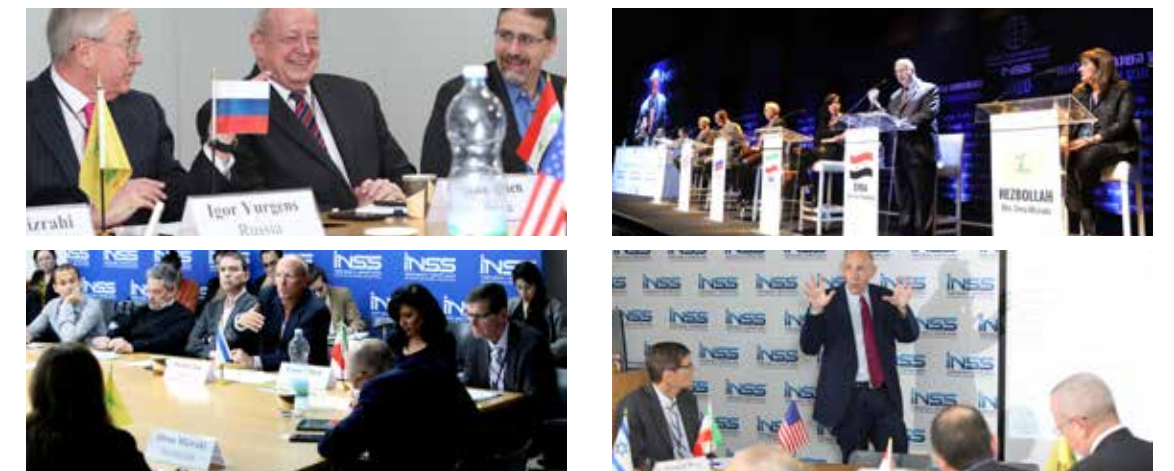
חזבאללה: היות שישראל פעלה אחרונה, חזבאללה מצוי בדילמה: האם להפסיק, וכיצד? הוא נמצא תחת שורת **אילווצים:** הפגנות בלבנון, עוינות כלפיו מבית, מצוקה כלכלית והמצב המורכב של הפטרון האיראני. חזבאללה הגיב במהלך מדוד לעבר יעדים צבאיים בלבד, כדי שיוכל לטעון שאמר את המילה האחרונה, אך מבלי לדרדר את המצב למלחמה.

סוריה: לאסד יש אסטרטגיה להימנע מעימות כולל עם ישראל. הוא טרוד בחיזוק ריבונותו מבית ולכן פנה למהלכים דיפלומטיים בסיוע רוסי, ואף דרש מאיראן לרסן את 'כוח קודס' ולמנוע מחזבאללה לפעול מסוריה.

ישראל: זיהתה תנאים אסטרטגיים לפעולה: גיבוי אמריקאי מלא למהלכיה וחיכוך אמריקאי-איראני בעיראק; הלחץ הכלכלי והצבאי המוטל על איראן מביא לרמת הרתעה גבוהה כלפיה; המשבר בלבנון ורגישות חזבאללה לדעת הקהל הלבנונית; ורצונו של אסד להימנע ממלחמה. לבסוף, ישראל לא ראתה מקום למהלך רחב להוצאת איראן מסוריה או לשידוד מערכות בלבנון.

רוסיה: רוסיה השקיעה רבות בסוריה ולפיכך יש לה הרבה מה להפסיד, ולכן היא בעלת אינטרס להימנע מהסלמה. היא ניצלה את יחסיה עם כלל השחקנים במרחב, כולל עם ישראל, שעזרה היחסים נמצאים במצב טוב מאי פעם, כדי לרסן את הסיטואציה. פעולותיה גובו בהחלטת מועצת הביטחון של האו"ם, וכן בפעולה עם סין להפעלת לחץ כלכלי על איראן.

ארצות הברית: פעלה על בסיס שלושה עקרונות: תגובה בעיראק על תקיפת כוחותיה, שתגביר את הלחץ על ממשלת עיראק להגן על ארצות הברית ועל כוחות הקואליציה; תמיכה בישראל; ובלימת האיראנים, תוך הפעלת מנגנונים להעברת מסרים לאיראן כי ארצות הברית מעוניינת להימנע מהסלמה רבתי או מהסלמה אמריקאית-איראנית, ומצפה שאיראן תרסן את שלוחיה באזור.

משחק מלחמה - תחקיר מפקדים

מנחה: תת-אלוף (מיל') אודי דקל

רב-אלוף (מיל') גדי איזנקוט וגנרל (דימ') דיוויד פטראוס

דיוויד פטראוס:

מדוע אף אחד מהשחקנים בתרחיש לא שש להילחם? חיסולו חסר התקדים של סולימאני מעיד על רצון אמריקאי להשיב את יכולת ההרתעה כלפי איראן, והדבר מעצב את ההקשר של משחק המלחמה. במצב כזה, לא רצוי שארצות הברית תנקוט גישה אגרסיבית או פזיזה. נכון עשה חזבאללה במשחק שלא רצה לפתוח במלחמה רחבה עם ישראל, אלא אם יש איום ממשי על המשך קיומו. גם על ישראל להיות חכמה ולא לדחוף את חזבאללה לעמדה שבה יהיה חייב להגיב עד כדי הסלמה רחבה. אסד, בדומה לחזבאללה, זקוק לסיוע האיראני אך אינו מעוניין במלחמה רחבה עם ישראל, אולם איראן שולטת בעיצוב המדיניות במרחב השיעי, שסוריה היא חלק ממנו. האם ארצות הברית תילחם עבור ישראל במזרח התיכון? במלחמה ישראלית-איראנית, מעורבות ארצות הברית היא מחויבת המציאות. אולם התרחיש אינו סביר, שכן איראן יודעת שהיא תסכן את עצם שרידות משטרה במלחמה כזאת.

האם ניתן למוטט את משטרו של אסד, החוליה החלשה בציר השיעי, כדי לעצב מציאות טובה יותר באזור? סוריה אינה מדינה בעלת שלטון ריכוזי, ואסד אינו מנהל את סוריה בפועל. יש להימנע מניתוח פשטני שלפיו אסד יורחק ויעלה שליט אחר, סוריה תתייצב באופן שיסייע לפגיעה בציר השיעי. סוריה נידונה לעוד שנים של כאוס, ובהקשר זה צריכה ארצות הברית להפגין רצון ויכולת לתמוך בישראל.

גדי איזנקוט:

מתי ישראל תחליט להילחם מול איראן ולא בשלוחיה? איראן חזקה הרבה יותר מחזבאללה או מהמיליציות, אולם יכולתה לפגוע באמצעות טילים בישראל נמוכה במידה ניכרת מזו של חזבאללה. ישראל פעלה כדי למנוע את ההתבססות האיראנית בסוריה ואת פרויקט דיוק הטיילים בלבנון, נטרלה את איום המנהרות וסייעה לסיכול המדינה האסלאמית, וזאת במקביל למאבק יום-יומי בטרור. על ישראל להמשיך במדיניות זו עד שיווצר איום קיומי או אסטרטגי חמור. כך פעלו גם השחקנים בתרחיש.

בהנחה שהתרחיש אכן היה מידרדר למלחמה רחבה יותר, כיצד מסיימים מלחמה כזאת ומה תהיה תוצאה מספקת עבור ישראל? ניתן להיקלע להסלמה עד כדי מלחמה, בשל הערכה שגויה או פעולה יזומה שמסתבכת, ואזי ברור שראש הנחש הוא איראן. המטרות האיראניות הן: הבטחת שרידות המשטר; השגת הגמוניה אזורית במזרח התיכון; והשגת יכולת גרעין או יכולת סף גרעין. כל פעולה ישראלית צריכה לחתור לפגיעה במטרות אלו. ניתן לסיים את האירוע כאשר לישראל עמדת יתרון ברוה - סילוק כוחות איראניים מסוריה, הגבלת כוחו של חזבאללה והגברת הניטור על המעבר היבשתי בין איראן לעיראק.

מדברים סוריה

שיחה בין השגריר (לשעבר) פרופ' איתמר רבינוביץ' ופרופ' פרנסואה הייסבורג

שרשרת רב-מישורית של סכסוכים מזרח-תיכוניים, שצפוי כי ילכו ויעמיקו

לוב הופכת להיות "סוריה החדשה" בכל המובנים: רמת האלימות, מגוון הכוחות הבינלאומיים הפועלים בה והעובדה שישנם שכירי חרב סורים פרו-טורקיים על אדמת לוב. במקביל קיימים באזור משברים סביב סוגיית הגז והים האגאי. הדבר מעורר עימות בין טורקיה, יוון ומצרים לגבי השליטה הימית והאווירית בשטח שבין מזרח הים התיכון ללוב. סכסוכים אלו ילכו ויחמירו.

מעורבות מעצמתית

רוסיה היא אחת המנצחות הגדולות של המלחמה הסורית. היא מיצבה עצמה בעמדת מפתח כמתווכת בין הכוחות הלוחמים בשטח, בין ערבים ללא ערבים ובין סונים לשיעים.

אירופה כבת-ערובה של טורקיה ויוון

טורקיה מקשה על נאט"ו, הן בשל החשש מזליגת פליטים סורים מטורקיה לאירופה והן בהקשר של שליטה במרחב. גם יוון בדרכה מחזיקה את נאט"ו כבת-ערובה. לטורקיה וליוון אינטרסים מנוגדים לגבי טריטוריות, משאבי אנרגיה ולגבי השחקנים במלחמה בלוב - יוון פועלת עם ישראל ומצרים, בעוד טורקיה פועלת לצד קטר והממשלה הלובית. כל אלו מקשים מאוד על כינון מדיניות אחודה בנאט"ו.

טראמפ כמנהיג ללא מצפן מדיני מובחן

יש המשכיות בין התפיסות של אובמה ושל טראמפ בנוגע לנסיגה מהמזרח התיכון, חרף הרצון של טראמפ להיבדל מקודמו. חזון טראמפ להימנע ממעורבות במלחמות מיותרות מכניס אותו לקונפליקטים חדשים, דבר שמביא אותו לפעול כמו אובמה. אולם לטראמפ יש מניעים שונים ואף מנוגדים בעיצוב מדיניותו. פעולותיו בזירה הסורית לא הונעו מתוך צורך אמריקאי אמיתי (דוגמת הנפט הסורי חסר החשיבות בכמותו), אלא מתוך קפריזיות.

המשך מעורבות איראנית באזור, חרף קשיים מבית

איראן מצויה בהתרחבות יתר במזרח התיכון, למורת רוחו של העם האיראני. ארגון חזבאללה הוא אינטרס חשוב של איראן, וצפוי להישאר כך. חזבאללה וסוריה קירבו את איראן מהפריפריה של המזרח התיכון אל לב הלבנט ולגבול הישראלי. האיראנים יעשו כל שביכולתם כדי להמשיך לשמר את הניצחון היחסי שלהם בסוריה, ויישארו בה.

סוריה - בחזרה לעתיד?

מנחה: ד"ר ורה מיכלין-שפיר

ד"ר כרמית ולנסי, ד"ר צ'אן קסאפוגלו, ד"ר ג'ונתן ספייר וגב' ג'ניפר קפרלה

הדיון נסב סביב המצב הצפוי בסוריה בעשור הקרוב, ובתוך כך נדונו המאפיינים של הזירה הסורית והמדינה הסורית. בעשור הבא סוריה תיכנס למלחמה אחרת, שניתן להבינה בכמה ממדים:

תחרות רוסית-איראנית על השליטה בסוריה

התחרות והסתירה בין מוסקבה לטהראן על ההשפעה בסוריה ילכו ויעמיקו עם שוך הלחימה. רוסיה מעוניינת בייצוב סוריה ובהפיכתה לכלי שרת עבודה, כולל הקמה מחדש של הצבא הסורי ושילוב המורדים בו. איראן מבקשת לבסס את סוריה כשלוחה שלה דרך חדירה מעמיקה, שאפתנית ורב-גונית: השפעה על התשתיות, נוכחות מיליציות פרו-איראניות, מעורבות בבניית הצבא ושינוי אידיאולוגי ודמוגרפי בסוריה.

ערב רב של שחקנים בזירה

ארגוני הג'האד וביניהם דאע"ש משיבים לעצמם את השליטה הטריטוריאלית בחלקים מהמדינה. לצידם מתנהלים מבצעים של מדינות כגון טורקיה. המאבק בין הגורמים השונים מאריך את הסכסוך, והוואקום השלטוני בסוריה ירחיב את מעורבות השחקנים הללו. ארצות הברית תידרש להתערב בסוריה, אם אחד מהשחקנים העוינים ימלא את החלל שנוצר. לרוסיה מגבלות כוח בסיוע לייצוב המשטר, מבחינה צבאית ואזרחית.

השפעת אופי המדינה הסורית העתידית על ביטחון ישראל

ישראל תיאלץ להמשיך לפעול במרחב של חוסר ודאות רב בסוריה בעשור הקרוב: בדרום-מערב סוריה נמשכת ההתבססות של איראן וחזבאללה דרך גיוס כוחות מקומיים (רובם סונים) והשתלבות צבאית במרחב, על חשבון חולשת המדינה הסורית; פירוק סוריה מנשק כימי ומנשק להשמדה המונית נמצא במקום הגבוה ביותר בסוגיית הביטחון הלאומי הישראלי, מאחר שהנשיא אובמה נכשל בהבטחת מיגור מלא של אלו.

המזרח התיכון בעיני הפיקוד האמריקאי הבכיר

גנרל (דימ') ג'וזף ווטל, לשעבר מפקד
פיקוד המרכז האמריקאי

הגנרל (דימ') ווטל, לשעבר המפקד של פיקוד המרכז האמריקאי (US CENTCOM), דיבר על האינטרסים הלאומיים המניעים את מעורבות ארצות הברית באזור המזרח התיכון. באלה נכללים מניעת מצב שבו טריטוריה כלשהי תהפוך לפלטפורמה לפעילות טרור, או כל פעילות אחרת נגד ארצות הברית או בעלות בריתה, מניעת התפשטות נשק להשמדה המונית, שמירה על גישה לנתיבי מים ומשאבים מרכזיים, צמצום זליגת חוסר היציבות לתוך ארצות הברית או לבעלות בריתה ושמירה על מאזן כוחות חיובי שימנע עלייה של הגמוניות אזוריות. גם אם סוגיות אלו דחופות כיום פחות מאשר בעבר, הן נותרות רלוונטיות. הסוגיה החשובה ביותר היא שמירת היתרון התחרותי של ארצות הברית באזור מול רוסיה וסין. איראן נותרה הנושא הדחוף ביותר על סדר היום האזורי של ארצות הברית, ולמרות שהמשטר בטהרן נתון ללחץ מתגבר, הגורמים הפועלים כשלוחים שלו אינם צפויים למתן את פעילותם בקרוב. הטרור הג'האדי עשוי להפוך למקומי יותר, וסביר להניח שנראה באזורנו ניסיון של דאע"ש לקום מחדש. באופן כללי, מבחינה אסטרטגית חיוני שארצות הברית תמשיך להיות מעורבת באזור דינמי ובלתי צפוי זה, תוך שהיא פועלת למיתון העימותים הצבאיים ולהעברתם לזירה המדינית, שומרת על נוכחות צבאית ובוחנת שיתוף פעולה ביטחוני עם קואליציה של שותפות. הכרח אסטרטגי זה אינו מאפיל על אינטרסים אמריקאיים אחרים, אלא אמור להשתלב בהם.

מבט מהעולם הערבי

מנחה: ד"ר שרה פוייר
השגרירה (לשעבר) ברברה ליף והשגרירה (לשעבר) דיינה של סמית'

העולם הערבי עובר תמורות ושינויים רבים בשנים האחרונות. השינויים נובעים מתמורות טכנולוגיות, דוריות, כלכליות, וגם שינויים בכל הקשור לאיומים על המדינות ולסדרי העדיפויות שלהן, גם ביחס לישראל.

התגובות ל"עסקת המאה" של טראמפ

המשטרים הערביים, במיוחד במדינות המרכזיות מבחינת ישראל וארצות הברית, לא נקטו עמדה ברורה ביחס לתוכנית. עם זאת, המחויבות שלהם לפתרון הסכסוך עדיין קיימת, ולראיה - טרם נרשמו התנגדויות לתוכנית או התייחסויות לתוכנה, ובניגוד לעבר, לא נשלחו המונים למחות נגדה ולהוציא קיטור.

היחס לישראל בעולם הערבי

בזכות האינטרנט יש יותר פתיחות בעולם הערבי אל ישראל, לקדמה הטכנולוגית ולחדשנות שלה, בעיקר במדינות המפרץ העשירות, אך היחס אינו אחיד. כך למשל, בערב הסעודית, ישנם קהלים בעד הפלסטינים וקהלים אחרים שמביעים יחס חיובי כלפי ישראל. במדינות העניות והמרוחקות מישראל כמו עיראק ואלג'יריה, ישראל לרוב לא נמצאת על סדר היום. ככלל, העולם הערבי הוא אזור גדול וישנה שונות רבה ביחס של המדינות וההמונים לישראל.

מצבה של קטר

התמיכה הקטרית בארגוני אסלאם פוליטי נובעת מחשש שאותם ארגונים יהפכו לאיום עליה. בפועל, האיום המרכזי על קטר הוא הסגר שמובילות ערב הסעודית ואיחוד האמירויות. הסגר מציב אותה תחת תחת מנוף לחץ של איראן, שהפכה לנתיב הגישה היחידי עבורה.

מצוקות העולם הערבי

המצוקות היום-יומיות של הציבורים בעולם הערבי הן בעיקר מצוקות כלכליות ותסכול מחוסר האפקטיביות של המערכות הציבוריות ושל השירותים הממשלתיים. אלה הניעו את גלי המחאה במדינות שונות באזור.

המלצות למדיניות לנשיא ארצות הברית שייבחר ב-2020, בהקשר של שיפור יחסי ישראל-מדינות ערב:

- מתן תפקיד מרכזי למדינות מפתח בעולם הערבי במשא ומתן בין ישראל לפלסטינים.
- האצת הקמת ערוץ תקשורת בין ישראל לפלסטינים, גם אם זה יהיה חשאי.
- להבין שהתקדמות ביחסים יכולה להגיע רק על ידי משא ומתן.
- להיות ברור/ה לגבי התפקיד של ארצות הברית והאינטרסים שלה באזור

קולות מהמזרח התיכון

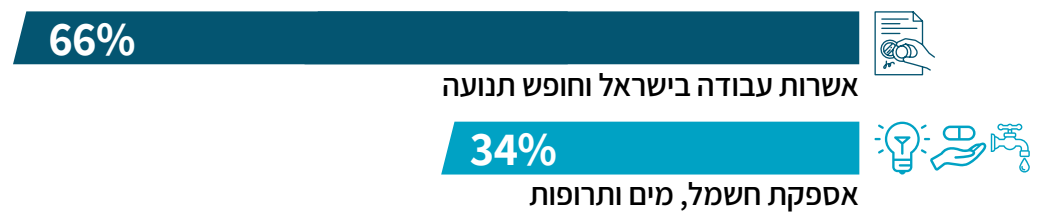
שיחה בין ח'דר סואעד לבין ד"ר שרה פוייר

בשנה האחרונה, החל המכון למחקרי ביטחון לאומי להפיץ את פרסומיו אל הציבור בעולם הערבי באמצעות חשבונות הרשתות החברתיות של המכון למחקרי ביטחון לאומי בפייסבוק ובטוויטר. פוסטים של המכון בערבית נצפו על ידי מעל למיליון גולשים ממדינות האזור (לרבות מצרים, ירדן, עיראק, סוריה, לבנון), שזכו לאלפי תגובות ושיתופים. נחשפנו לדעות וקולות שלא נשמעים בכלי התקשורת הממסדיים וגילינו המונים שרוצים לדעת יותר ולהבין את מה שקורה באזור, מבלי שהעובדה שמדובר במכון מחקר ישראלי תפריע להם. לקראת הכנס יצאנו בשאלון ברשתות החברתיות, בו ביקשנו ללמוד מה ההמונים במרחב הערבי סביבנו חושב, מה מטריד אותם, מה דעותיהם בסוגיות הקשורות לביטחון הלאומי של מדינותיהם ולביטחון האזורי, ואיך הם רואים את היחסים בין ישראל לפלסטינים.

השאלון התמקד בשלוש סוגיות מרכזיות:

הסדרה בין ישראל וחמאס בעזה
רוב הנשאלים הצביעו בעד הסדר (53% בעד, 26% נגד ו-21% טרם החליטו). הגולשים הצביעו על כך שהמרכיב החשוב ביותר בהסדרה הוא מתן אשרות עבודה וחופש תנועה בתוך ישראל. בקרב הנשאלים הפלסטינים, 66 אחוזים ראו באשרות העבודה בישראל כמרכיב החשוב ביותר בהסדרה.

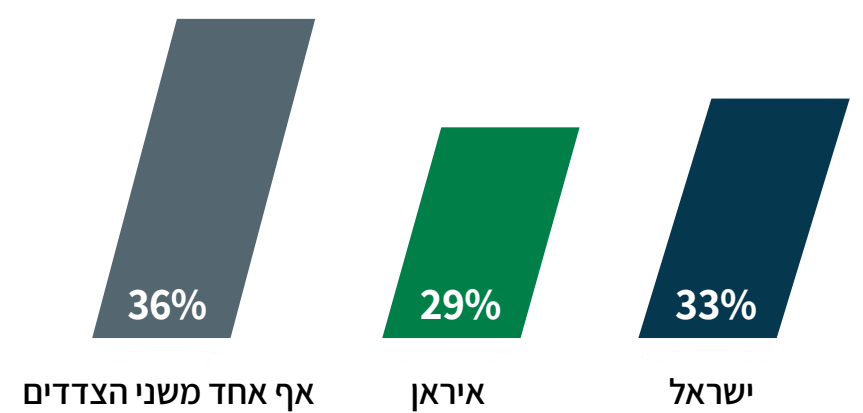
מה לדעתך המרכיב החשוב ביותר בהסדרה בין ישראל וחמאס בעזה?

העימות בין ישראל ואיראן - במי תתמוך?

הדימוי של איראן בעולם הערבי הוא שלילי, והוא בעלייה מתמדת ומשמעותית בעשור האחרון. איראן נתפסת כשחקן בעל ההשפעה השלילית ביותר על האזור, פי שניים יותר מ ישראל. במקרה של הסלמה ופרוץ מלחמה בין ישראל לאיראן, שיעור התמיכה באיראן יהיה נמוך משיעור התמיכה בישראל.

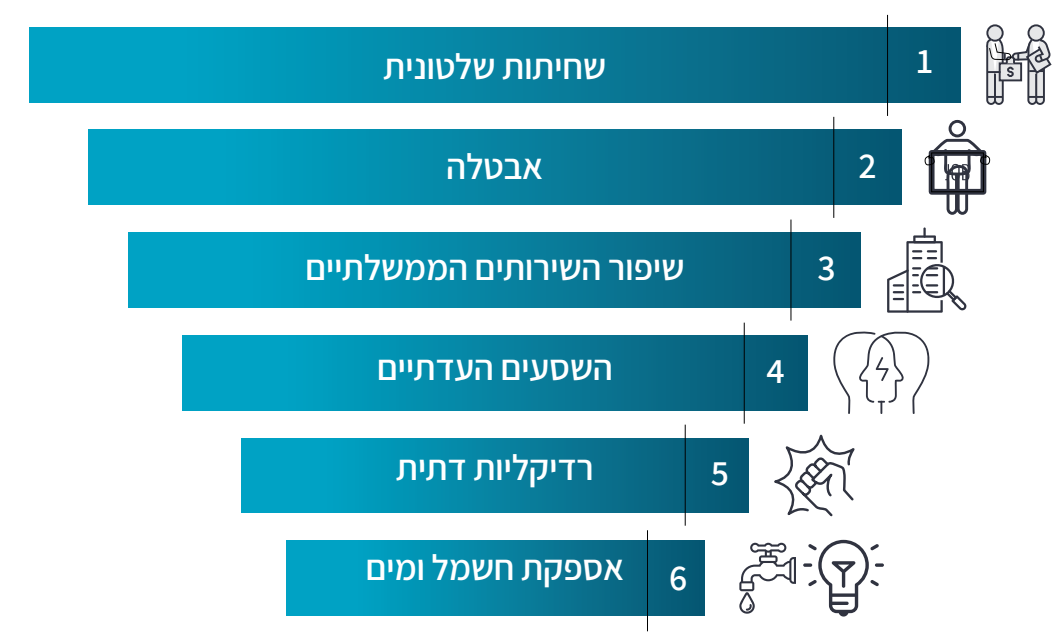
במקרה של עימות צבאי בין ישראל לאיראן - במי תתמוך?

הדאגות והנושאים החשובים לאזרחים במדינות ערב

במוקד הדאגות של הציבור בעולם הערבי עומדות סוגיות יומיומיות. בראש ובראשונה, שחיתות שלטונית, וכן אבטלה ורמת השירותים הממשלתיים. סוגיות זהותיות, שחלקן בלט מאוד במהלך העשור האחרון (כגון שסעים עדתיים ורדיקליות דתית), דורגו במקום נמוך יחסית.

מה הנושא שמטריד אותך ביותר?

גלריית מחקר

במהלך הכנס הונחו במבואת אולם סמולארש באוניברסיטת תל-אביב, בו התקיים הכנס, ארבע תצוגות גרפיות מודפסות ואינטראקטיביות, שהציגו פרויקטים מחקריים בולטים עליהם עבדו חוקרי וחוקרות המכון בשנה החולפת.

1

Autonomous Weapon Systems: Challenges and Opportunities

- The battlefield today has entered a new era in which the use of advanced robotics and autonomous weapon systems (AWS) is growing steadily.
- AWS are likely to become the mainstay of combat within the coming decades because of the difficulty in restricting them and due to their advantages for any army that deploys them.
- Given this possibility, this research program examines the possible effects of the widespread proliferation of AWS on the future battlefield and on the international arena.

ADVANCED TECHNOLOGIES AND NATIONAL SECURITY PROGRAM

Artificial Intelligence and National Security

- Artificial intelligence (AI) is a growing technological field that has a revolutionary impact on almost all aspects of life. It is no longer a futuristic technology, but a basic requirement.
- AI holds many opportunities and benefits for the future, but many challenges as well. Therefore decision-makers should pay attention to the changes in the world of AI and prepare accordingly.

APPLICATION / CAPABILITIES	Database Analysis	Video Processing	Natural Language Processing	Autonomous Operation	Computation and Image Processing	Personalization of Services
Network Security	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Cyber	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Banking and Finance	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Transportation	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Education	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Communication	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Labor and Manufacturing	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Healthcare	✓	✓	✓	✓	✓	✓

As part of this research program, a research article will be published during 2020 on the impact of AI on national security.

Disruptive Innovation and the Boomerang Effect

- Scientific and technological advances have made various applications **affordable, available, and easy to operate** – including in the security realm.
- The INSS research program examined this development as it relates to the **modus operandi** of Hamas and its threat to Israel.
- While advanced off-the-shelf products such as drones are highly accessible, Hamas tends to prefer more primitive means of attack for various reasons, including deterrent and psychological factors, political restraint, and the power of inferior means over technological superiority.

2

Non-Military Threats

01 International Isolation and Boycott of Israel

Israel may well encounter international sanctions and boycotts if it unilaterally annexes parts of the West Bank or continually refuses international peace efforts, particularly if the US removes its support (veto power) of Israel.

02 Erosion of Social Cohesion and Loss of Israel's Jewish and Democratic Identity

Puncturing the political and legal system might pose a significant threat to Israel's identity as a Jewish and democratic state as depicted in the Declaration of Independence.

EXISTENTIAL THREATS TO ISRAEL

The Objective

Analyzing potential existential threats that might endanger the physical existence of the State of Israel, the performance of its essential systems, and its identity as a Jewish and democratic state.

Israel's Security Pillars

These pillars represent a range of advanced "hard" and "soft" power capabilities against both internal and external threats and risks.

Military Power

Technological Superiority

International Standing

National Resilience

Extreme Military Threats

03 Regional Armies Unite against Israel

This scenario is not likely under current circumstances, but a change in regional power dynamics and a volatile event could lead to broad regional mobilization against Israel.

04 Nuclear Proliferation in the Middle East

Multipolar nuclearization in the Middle East could occur if Iran accelerates its military nuclear program. This could lead to a domino effect, with other countries striving to develop nuclear capabilities.

05 Massive Missile Attack and the Collapse of Israel's Defense Systems

A precise and intensive aerial attack on Israel with a variety of weapons from various fronts simultaneously could overwhelm Israel's defense systems and damage the performance of its operational systems, national infrastructure, and essential infrastructure.

THE NORTHERN WAR

Threats and Dilemmas

Dilemmas for Israel

- What scenarios can lead to escalation?
- What developments will require a preemptive strike?
- Will Israel target Lebanese infrastructure, or only Hezbollah?
- What are the implications of a multi-front war?
- Should Israel attack Iran, or only its proxies?
- Ground maneuver vs. air and stand-off attacks?
- What is the exit strategy?

IDF Readiness for the Northern War

and extensive damage and destruction can be expected

Components of the Israeli Strategy

- Deterrence; "campaign between wars"
- Defense; especially of the civilian home front
- Surprise the enemy; preemptive attack
- Intelligence and technological superiority
- Targeting - precision and capacity
- Ground maneuver - maximum power in minimum time
- Clear victory and continued freedom of operation

Iran & Proxies

Iran strives for regional hegemony, while working to form a Shiite crescent around Israel and strengthen its proxies

Iran's "War Machine"

Increasing arsenal of ballistic missiles, cruise missiles, unmanned combat aerial vehicles (UCAV) and precision capabilities

NATIONAL SECURITY, FAKE NEWS, AND INFLUENCE EFFORTS IN THE DIGITAL AGE

Foreign Interference in Elections as a Threat to Democracy

The Russian interference in the 2016 U.S. elections

Deepening polarization and encouraging communities to boycott the elections.

Reducing public support for Hillary Clinton and supporting Trump's election.

Threats to Israeli Democracy?

Nadiv Argaman, head of the ISA (Jan 16): "A foreign country has the intention of interfering in the Israeli elections."

January 6, 2019

Deepfake - Don't Trust Your Eyes

Deepfake demonstrates how manipulating becomes easier and the level of trust decreases.

High-quality Deepfake videos created by machine and distributed online in the last two years

Growing Difficulty to Understand Reality

We live in an era of growing difficulty in understanding reality, and consequently, in making correct decisions in the field of national security. The Lipkin-Shahak program studies the causes of this situation and looks for directions toward a solution.

Cognitive Warfare in Israel

The Threats:

Nasrallah: "Israel, which owns nuclear weapons and has the strongest air force in the region, is weaker than a spider's web..." May 22, 2009

Yahya Sinwar: "The balloons...are just a message...that the Israelis are incomparably stronger but will never win." May 10, 2018

The Response:

- The IDF Spokesperson's Unit: Campaign against the Iranian presence in Syria
- The Ministry of Strategic Affairs: Campaign highlighting the training of children in terrorist-led summer camps
- The Ministry of Foreign Affairs: Campaign "in honor" of President Rouhani's birthday

שר הביטחון נפתלי בנט

בהתייחסו ל"עסקת המאה" טען בנט כי מדובר בהזדמנות לקבוע את שטחיה של ישראל ואת בקעת הירדן כגבולה: ההיסטוריה דפקה בדלת ביתנו ומעניקה לנו הזדמנות חד-פעמית להחיל את החוק הישראלי על כלל ההתיישבות. החלת החוק היא תהליך פשוט - לא צריך לעכב אותו או לסבך אותו. כמו שאומרת הפרסומת של חברת נייקי: "Just do it". לוי אשכול החיל את הריבונות ב-67' כי הוא הבין את גודל השעה, וכך גם מנחם בגין, שהעביר חוק בשלוש קריאות בתוך יממה. שלושה עקרונות ליישום "הזדמנות המאה" של טראמפ: החלת הריבונות עכשיו; החלת הריבונות על כל השטח שהנשיא מוכן לו, 30 אחוזים מהשטח, כאשר אסור שאף יישוב ואף ישראלי יישארו בחוץ; וממשלת ישראל לא תכיר במדינה פלסטינית.

ראיון עם שר האנרגיה

שיחה בין ד"ר יובל שטייניץ לבין השגריר (לשעבר) ד"ר עודד ערן

ישראל טרם גילוי שדות הגז הטבעי

בעבר היו המחירים הכלכליים והסביבתיים של יבוא אנרגיה גבוהים מאוד, ויבוא האנרגיה מחו"ל גרם לירידה בתוצר הלאומי. ברמה הסביבתית, תעשיית האנרגיה בישראל הייתה מזהמת ביותר, עקב ההכרח להשתמש בפחם, בנפט, בסולר ובמזוט. השלכות כלכליות של הגילוי - גילוי שדות הגז הטבעי מביא לצמיחה כלכלית. הגז הטבעי כבר מוביל להקטנת עלויות כמו למשל הורדת מחירי החשמל, הכנסות המדינה יגדלו בזכות התמלוגים, מס החברות ומיסוי רווחים ממשאבי טבע, וכן התוצר הלאומי יעלה, בזכות יצוא עודפי הגז למצרים וירדן. השלכות סביבתיות של הגילוי - הגז הטבעי מאפשר צמצום בזיהום האוויר לרמה מינימלית, ושיפור של איכות הסביבה ובריאות הציבור באופן דרמטי. בתוך עשור (2015-2025) יפתחו 95 אחוזים מזיהום האוויר שמקורו בתעשיית האנרגיה בישראל. המשמעות היא חיים בריאים יותר לכל האזרחים, ובכך צמצום הנטל על מערכות הבריאות והמערכות הסוציאליות.

השלכות גיאו-פוליטיות של הגילוי

מכירת עודפי הגז למצרים ולירדן מחזקת את ציר השלום בין ישראל לשכנותיה. בעקבות גילוי שדות הגז הטבעי הקימה ישראל ארגון אזורי המקדם שיתוף פעולה כלכלי בין מדינות מזרח הים התיכון לבין אירופה, וכן הסכמים בין ישראל לאירופה. מה צופן העתיד? יש צפי לצמיחה כלכלית שתוביל גידול בהכנסות המדינה, להקטנת עלויות אשר יתבטאו בירידה של מחירי החשמל, ובעתיד גם השקעה בחינוך, בבריאות, ברווחה ובתשתיות.

הסנקציות של הממשל האמריקאי ב-2020: שיקולים וסדרי עדיפויות

שיחה בין סגן-עוזר מזכיר המדינה האמריקאי לאיומים פיננסיים וסנקציות, מר דייוויד פיימן, לבין ד"ר רז צימט

הדיון נסב סביב הסנקציות שממשל טראמפ הטיל על איראן ומידת הצלחתן, והסנקציות שצפויות להיות מוטלות בשנה הבאה. מר פיימן הבהיר שמטרת הסנקציות היא להשיג יעדים מדיניים של משרד החוץ. כלומר, מטרתן למנוע מהמשטר הכנסות שאותן משקיעה איראן בפעולות תוקפניות באזור, כמו גם בפעולות נגד אזרחי איראן. זאת ועוד, תכליתן של הסנקציות היא להחזיר את איראן לשולחן הדיונים ולקבל את 12 הנקודות של מזכיר המדינה האמריקאי פומפאו. פיימן הוסיף כי ביחס לתקופה הקצרה שבה איראן נתונה לסנקציות, אפשר לראות הצלחה רבה של אסטרטגיה זו: איראן הפחיתה באופן ניכר את סכומי הכסף המושקעים בארגוני טרור, במיליציות שיעיות ובמשמרות המהפכה, היא יותר מבודדת במערכת הבינלאומית והופעל "מנגנון יישוב סכסוכים" על ידי מדינות אירופה. יתר על כן, ניתן לראות באיראן סדקים בין המשטר לאזרחים, וכן סדקים בתוך המשטר עצמו. על הצפוי בעתיד אמר פיימן כי הוא מאמין שיוטלו על איראן סנקציות נוספות בענפים נוספים. לסיכום, פיימן הדגיש שארצות הברית לא תסיר את הסנקציות עד אשר איראן תנהג כמו יתר המדינות במערכת הבינלאומית.

אנטישמיות: בעיה עולמית

מנחה: גב' עדי קנטור

פרופ' יהודה באואר וד"ר שרון נזריאן

על רקע היחלשות מתמדת של מפלגות הזרם המרכזי המסורתיות והיווצרות ואקום פוליטי וחברתי מתמשך, נכנסים לזירה הפוליטית שחקנים חדשים עם שיח רדיקלי, גזעני ואנטי-ליברלי שמכוון גם כלפי יהודים, וניכרת נסיקה באנטישמיות ברחבי העולם. בשנים האחרונות צצו מאפיינים חדשים שהשפיעו על התחזקות האנטישמיות: שימוש פוליטי ברוויזיוניזם היסטורי ועיוותים בזיכרון השואה ומלחמת העולם השנייה; עלייה בהגירה ממדינות אפריקה והמזרח התיכון למדינות בחלקו הצפוני של העולם, לאור שיעורי הילודה הנמוכים שם, אשר הביאה לנסיגה בתפיסות לאומניות של העבר, שבהן היהודים היו המוקד; טכנולוגיה ורשתות חברתיות המפיצות שנאה ו אלימות; ואידיאולוגיה אנטישמית "מוסווית" בדמות עמדות אנטי-ישראליות. לתופעה המדאגה הזו יש השפעה ישירה על מדינת ישראל ועל ביטחונה הלאומי, וכן על קהילות יהודיות בכל העולם.

האנטישמיות במרכז השיח החברתי-פוליטי

האנטישמיות נכנסה לזרם המרכזי של השיח הפוליטי בשנים האחרונות ואינה עוד סוגיה "שולית". תופעה זו התרחשה על רקע הקיטוב הפוליטי ההולך וגובר בתוך חברות דמוקרטיות, שיצר ואקום לכניסת קיצונים מימין ומשמאל. מכאן שיש לראות את התופעה בהקשר הרחב של המאבק הנוכחי בין ליברלים ואנטי-ליברלים.

רוויזיוניזם היסטורי ועיוות האמת - מדינות נוטות להמעיט בחשיבות חלקן בשואה. מנהיגי המדינה והפוליטיקאים נוטים לשכתב, לעוות ולהמעיט בערך העובדות הנוגעות לשיתוף הפעולה שלהן ולחלק הפעיל שמילאו קבוצות באוכלוסייתן ברצח יהודים. נטייה זו היא חלק מהכחשת השואה ותורמת לעלייה הנוכחית באנטישמיות.

רוחות של שינוי לרעה בארצות הברית

האנטישמים בארצות הברית חשים היום יותר ביטחון לבטא את עמדותיהם הקיצוניות והגזעניות בפומבי, וליזום התקפות ראוות אלימות. מצב זה פוגע בתחושת הביטחון של רבים מהיהודים האמריקאים. אנטישמיות צריכה להדאיג גם את מי שאינם יהודים - אנטישמיות היא מחלה חברתית, המתפשטת ומחריבה מדינות וחברות מבפנים. היא מהווה איום על חברות דמוקרטיות ליברליות, קורבנותיה הם יהודים ולא-יהודים גם יחד, וראשי המדינות חייבים להילחם בה אם הם חפצים להגן על העתיד וההישדרות של אומותיהם.

מעבר מאמצעים הגנתיים להתקפיים

יש צורך בשינוי תפיסתי: אמצעי הגנה כמו ביטחון מוגבר הם רק צעדים משלימים למערכה רחבה והתקפית יותר, שתשים לה למטרה לצאת נגד האנטישמים בזירה שבה הם פועלים (רשתות חברתיות, אינטרנט, עיתונות וכדומה). על ישראל להימנע מכל שיתוף פעולה עם נרטיבים לאומיים כוזבים ומעוותים שמשמיעים כיום כמה מנהיגים פוליטיים, להיות פעילה יותר בחיזוק קשריה עם הקהילות היהודיות ברחבי העולם ולהגן על קורבנות האנטישמיות, ובה בעת על זיכרון השואה והאמת ההיסטורית.

איראן-ארצות הברית: הסלמה או משא ומתן?

מנחה: גב' סימה שיין

גב' הולי דגראס, השגריר אריק דנון, ד"ר מייקל דורן

ואלוף (מיל') גיורא איילנד

ברקע - מתיחות גבוהה בין איראן לארצות הברית לאחר שורת הפרות של הסכם הגרעין מצד איראן, בעקבות יציאת ממשל טראמפ מההסכם. שיאו של המשבר בין השתיים - חיסולו של מפקד כוח קודס קאסם סולימאני, בעקבות הריגת אזרח אמריקאי וניסיון השתלטות של מיליציה עיראקית פרו-איראנית על השגרירות האמריקאית בבגדאד.

"מקסימום לחץ"

חברי הפאנל היו חלוקים בהערכתם באשר למידת הצלחתה של אסטרטגיית "מקסימום לחץ" של ארצות הברית. גב' דגראס מאמינה כי האסטרטגיה נחלה כישלון חרוץ, האלוף (מיל') איילנד חושב שהאסטרטגיה דוחקת את איראן לעבר יכולת גרעין, ולדעת השגריר דנון האסטרטגיה האמריקאית אינה מפחיתה את האגרסיביות באופי הפעולה של איראן אלא מעצימה אותה, אך עדיין מוקדם להכריע אם האסטרטגיה תשיג את יעדיה. ואולם ד"ר דורן סבור כי חרף הפגמים באסטרטגיה, היא הצליחה לפגוע בכלכלה האיראנית ובאופן עקיף גם להעצים את המחאות באיראן.

האם נראה הסכם חדש?

האפשרות לחידוש המשא ומתן בין הצדדים ממשיכה לעמוד על הפרק כזו המועדפת על הנשיא טראמפ, אשר חוזר ומבהיר שאין בכוונתו לפתוח במלחמות חדשות. אולם, ההנהגה האיראנית מתעקשת כי לא תחזור למשא ומתן ללא התמורות שהייתה זכאית להן מתוקף ההסכם, וגם אז תעשה זאת רק במסגרת רב-צדדית של מדינות ה-P5+1. חברי הפאנל הסכימו שארצות הברית מעוניינת בהסכם חדש, אולם לא סביר שנראה את איראן מנהלת משא ומתן לפני הבחירות לנשיאות בארצות הברית.

אם ייחתם הסכם חדש, האם הוא יכלול גם סוגיות אזוריות, או סוגיות גרעין בלבד?

בשאלת הסכם עתידי ואופיו טענה גב' דגראס כי הנשיא טראמפ מעוניין בחתימת הסכם ולו רק לשם חיזוק תדמיתו, ולכן ההסכם הבא לא ייבדל באופן מהותי מההסכם הנוכחי, ואילו איראן תמתין עד שתצבור מנופי לחץ שיסיעו לה בניהול המשא ומתן מעמדת כוח. השגריר דנון העריך שלא ניתן להגיע להסכם רחב הכולל גם סוגיות אזוריות, אלא רק להסכם בנושא הגרעין. לפי ד"ר דורן, אם לטראמפ תהיה אפשרות לחתום על הסכם, הן בגרסתו הצרה והן בגרסה הרחבה, הוא יחתום.

מדברים על "עסקת המאה"

אלוף (מיל') עמוס ידלין, תת-אלוף (מיל') אסף אוריון ועו"ד גלעד שר

עמוס ידלין

בהינתן שהפלסטינים דחו בעבר הצעות ישראליות שהיו טובות להם יותר מתוכנית טראמפ, "עסקת המאה" לא צפויה להוביל להסכם שלום ישראלי-פלסטיני בעתיד הקרוב. לכן חשוב שישראל תשקול את צעדיה הבאים. ישנן שלוש אפשרויות: האחת - גניזת התוכנית; השנייה - סיפוח חד-צדדי; השלישית - מהלכים לשיפור המצב בשטח בתיאום עם ארצות הברית והעולם הערבי, תוך שימור האפשרות לפתרון שתי המדינות. בהתאם ל"תוכנית ה-INSS" שפורסמה ב-2018, האלוף ידלין ממליץ על האפשרות השלישית.

אסף אוריון

התוכנית שוחקת את העמדות הפלסטיניות אך הסכסוך אינו משחק סכום אפס, ולכן אין זה בהכרח לטובתה של ישראל. השאלה החשובה שיש לשאול היא: מהי המטרה? תוכנית טראמפ עשויה לספק לישראל עמדת פתיחה טובה יותר למשא ומתן, אך בהנחה שהשיחות לא יובילו לשום מקום בגלל התנגדות עקרונית של הפלסטינים, סביר להניח שהיא לא תשנה הרבה. מערכת הביטחון הישראלית הופתעה ככל הנראה מפרסום התוכנית, ותזדקק לזמן מה כדי להיערך לכל התרחישים השונים שעשויים להתממש בעקבותיה. העובדה שהתוכנית מציעה מובלעת של שטח ריבוני פלסטיני בגבול ישראל-סיני עתידה להציב אתגרים ביטחוניים רציניים.

גלעד שר

יש דמיון בין התוכנית לבין יוזמות קודמות, וניתן לראות בה "אוסלו שלוש". הוא הסביר כי לא ברור אם הפרמטרים שהציג הנשיא טראמפ יאומצו על ידי נשיאים אמריקאים בעתיד, שיבקשו לתווך בסכסוך הישראלי-פלסטיני, אולם על ישראל לנסות למנף אותה כדי לנהל משא ומתן בתנאים נוחים יותר. התגובה מהעולם הערבי מצביעה על כך שמנוף מרכזי של הרשות הפלסטינית, שהוא התמיכה של מדינות ערב בכל האזור במאבק הפלסטיני, נשחק בצורה משמעותית. החלטה על סיפוח משמעותה הכרעה בין הפרדות מהפלסטינים לשם שמירה על אופייה היהודי והדמוקרטי של המדינה כפי שהומלץ ב"תוכנית ה-INSS", או מחיקת גבולות פוטנציאליים העלולים להפריד בין ישראל למדינה פלסטינית עתידית - מה שיוביל לסופו של הפרויקט הציוני.

המפתחות לזירה הפלסטינית

מנחה: תת-אלוף (מיל') אודי דקל

ד"ר קובי מיכאל, ד"ר רונית מרזן, השגריר (לשעבר) דן שפירו ואלוף (מיל') גרשון הכהן

כשברקע פרסום תוכנית טראמפ ודחייתה על ידי הפלסטינים, תת-אלוף (מיל') דקל והדוברים התייחסו למצב הצפוי מול הזירה הפלסטינית בחמש השנים הקרובות.

הרשות הפלסטינית נמצאת בנקודה מכריעה להמשך עתידה

הפלסטינים נמצאים במשבר אמון מול אוזלת היד של הרשות הפלסטינית וכן של שלטון חמאס בעזה, שאינו מצליח להביא לשיפור תנאי חייהם של תושבי הרצועה, לא בדרך ההתנגדות ולא על ידי ניסיונותיו של מנהיג חמאס ברצועה. ישראל ומדינות האזור אינן מקדמות יוזמות שיחזקו את הרשות הפלסטינית ויאפשרו את חזרתה לשלטון ברצועת עזה.

חזון "מדינה אחת" צובר תאוצה ברחוב הפלסטיני

הדור הצעיר איבד את אמונו בפתרון שתי המדינות, בהנהגה ובדרך שהיא ניסתה להתוות, ומנגד הוא מבין שהשיח הבינלאומי מציב את זכויות האדם בראש סדר העדיפויות, ולכן הוא משנה את דרישתו הלאומית. פלסטינים רבים רואים את היתרונות והתועלות הכלכליות מהקשרים עם ישראל ומבינים כי האופציה העדיפה עבורם היא להתמזג ולהיטמע.

התגובות האמריקאיות ל"עסקת המאה" מייצגות את קוטביות הממשל בנוגע לישראל

הצד הדמוקרטי בארצות הברית מתח ביקורת חריפה על התוכנית ועל האופן שבו הוצגה, וכן על כך שהיא נוגדת את עקרונות המדיניות האמריקאית. ממשל דמוקרטי-פרוגרסיבי עתידי עשוי להיות קשוב יותר לפלסטינים ולנסות לכפות תוכנית חדשה, ואם ישראל תספח שטחים נרחבים בגדה המערבית, הוא עשוי לחייבה להעניק זכויות לאוכלוסייה הפלסטינית.

התיאום הביטחוני כאינטרס פלסטיני

עלול להיווצר מצב שעל אף האינטרס הזה ייפסק התיאום הביטחוני, משום שהרשות תיתקל בהתקוממות מבית שעימה לא תצליח להתמודד. גם התנהגות בלתי מרוסנת של ישראל יכולה לזרז תהליכים קיימים בזירה הפלסטינית, שמשבשים את התיאום ומגבירים את האלימות והטרור.

סיפוח חד-צדדי - אופק הסדרי עם סכנות להסלמה

סיפוח הדרגתי הכולל ויתורים טריטוריאליים, קרי העברת שטחים משליטת ישראל לרשות הפלסטינית, יכול לרכך את ההשלכות השליליות. סיפוח חד-צדדי ללא הידברות וללא התחשבות בציבור הפלסטיני ייתפס כהשפלה ויעורר רגשות של כעס ונקמה עם סכנה להסלמה.

פתרונות לעזה

שיחה בין המתאם המיוחד של האו"ם לתהליך השלום, מר ניקולאי מלאדנוב, לבין תת-אלוף (מיל') אודי דקל

"תוכנית טראמפ" כפרדיגמה שונה לפתרון הסכסוך

הסיכוי שהתוכנית תהווה בסיס למשא ומתן עתידי בין ישראל והפלסטינים קלוש, משום שהציבור וההנהגה הפלסטינית דחו את עקרונות התוכנית על הסף. גם אם התוכנית אינה נכנסת לפעולה, שינוי הפרדיגמה יכול להשפיע על המציאות הנוכחית, שמושגת עדיין על הפרדיגמה של הסכמי אוסלו ומשא ומתן ישיר בין הצדדים להסדר של שתי מדינות.

סיפוח חד-צדדי יסתום את הגולל על אפשרות של משא ומתן

אם ישראל תחליט לפעול בצורה עצמאית ולספח שטחים, היא תשלול את האפשרות שהפלסטינים יסכימו לחזור לשולחן המשא ומתן, כמו גם את האפשרות לנרמול יחסיה של ישראל עם העולם הערבי.

הפתרון בעזה - החזרת שליטת הרשות

רק פיוס שיצליח להכפיף את חמאס לרשות הפלסטינית ולפרקו ממשקו, יוכל להחזיק לאורך זמן. עד אז, האו"ם פועל לקידום הבנות בין ישראל לחמאס ולהפחתת המתחים הביטחוניים, אך בה בעת מנסה לקדם פיוס שמטרתו יצירת ישות פלסטינית אחת תחת הרשות הפלסטינית.

תוצאות הסבב הבא בעזה יהיו קשות מאלה של 'צוק איתן'

מבצע נוסף עלול להשאיר את עזה במצב של הרס, ריק שלטוני ומשבר הומניטרי שמתדפק על דלתה של ישראל.

מעורבות האו"ם בקידום הסדרה

האו"ם פועל כדי לסייע לישראל ולפלסטינים להגיע לעמק השווה, אך הוא לא יכול לעשות זאת ללא רצון חיובי של שני הצדדים, ומציאת פתרון לסכסוך תלויה במוכנות של ההנהגות לשבת זו עם זו ולדון לעומק בפרטים של מתווה היפרדות בר-קיימא, המבוסס על כבוד הדדי והכרה בזכות ההיסטורית של הצד השני.

חלופות מול רצועת עזה

החלופות:

ניהול הסכסוך

הפסקת אש ארוכת טווח בתמורה להקלות בסגר ופרויקטי שיקום (הסדרה)

ניתוק מוחלט של רצועת עזה מישראל

מערכה למיטוט הזרוע הצבאית של חמאס

השלכות:

שיפור תחושת הביטחון

החלשה של הרש"פ

התעצמות חמאס

ישראל נשאבת לרצועה

היעד:

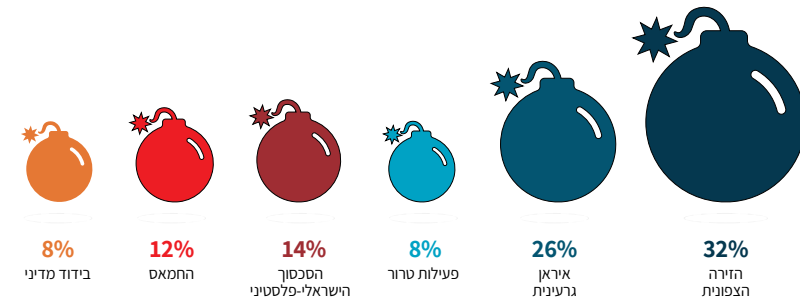
חזרת שליטת הרש"פ ברצועת עזה

מדד הביטחון הלאומי: מחקר דעת קהל ד"ר ציפי ישראלי

איומים ואתגרים

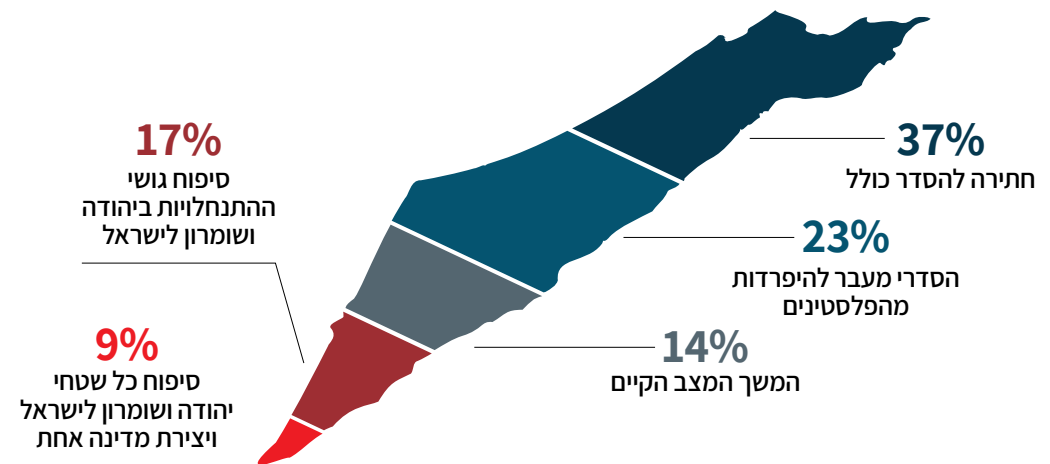
הציבור מאמץ את הגישה של הממסד הביטחוני ומסמן את הזירה הצפונית כאיום החיצוני המשמעותי ביותר על מדינת ישראל; האיום השני בחשיבותו הוא איום הגרעין האיראני, ולגביו אף חלה עלייה ביחס לשנים האחרונות. לעומת זאת, חלה ירידה בתפיסת הסכסוך הישראלי-פלסטיני כאיום משמעותי. נוסף על כך, השנה כמו בעבר, הציבור סבור כי מדינת ישראל תוכל להתמודד בהצלחה רבה עם כלל האתגרים שעומדים בפניה. האתגרים שהציבור מוטרד מהם יותר הם יכולת ההתמודדות עם בידוד בינלאומי של ישראל וצמצום התמיכה של ארצות הברית בישראל. לעומת זאת, רוב הציבור סבור כי המדינה תוכל להתמודד בהצלחה רבה עם האיומים הביטחוניים-חיצוניים, ובהם: הסלמה במקביל בזירה הצפונית (לבנון, סוריה, איראן ועיראק), ביהודה ושומרון ובעזה, ועוד יותר עם פיגועי טרור קשים ורצופים. גם משאלות ספציפיות עולה כי באופן עקבי רוב מוחלט בציבור סבור כי צה"ל ערוך לעימות הצבאי הבא. בהתאמה לכך רוב הציבור תומך באקטיביות וביוזמה צבאית. כך, לדוגמה, קיימת תמיכה רחבה בציבור (70 אחוזים) בפעילות יזומה של צה"ל בסוריה כדי למנוע את התבססות איראן, גם במחיר של מלחמה.

מהו האיום החיצוני הכי משמעותי על מדינת ישראל?

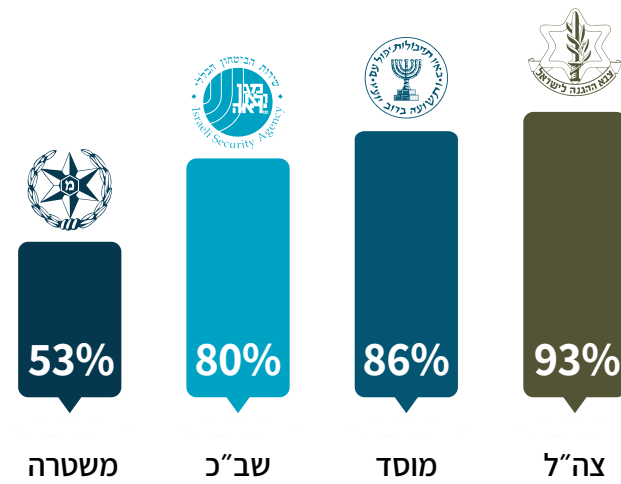
הסכסוך הישראלי-פלסטיני

הציבור מעוניין בהסדר ובהיפרדות מהפלסטינים: 55 אחוזים מהציבור היהודי תומכים ב"פתרון שתי המדינות" וכן 89 אחוזים מהציבור הערבי בישראל. ממענה לשאלה מורכבת יותר עולה כי רוב הציבור היהודי (60 אחוזים) מעוניין בהסדר (חתימה להסדר כולל או הסדרי מעבר). 26 אחוזים מעוניינים בסיפוח (כל שטחי יהודה ושומרון לישראל ויצירת מדינה אחת, או סיפוח גושי ההתנחלויות ביהודה ושומרון לישראל), ו-14 אחוזים בלבד מעוניינים בהמשך המצב הקיים. זאת ועוד, רוב הציבור גורס כי המשך המצב הקיים ללא הסדר מדיני פועל לרעת ישראל, ואף ניכרת עלייה בתפיסה זו משנה לשנה. ככלל, הציבור פסימי - רובו סבור כי "אין פרטנר לשלום", אולם משאלה נוספת עולה כי חלק גדול מאמין ש"פתרון שתי המדינות" הוא בר-השגה, אך לא בעתיד הנראה לעין.

מהי האופציה הטובה ביותר עבור ישראל בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני?

אמון במערכת הביטחון

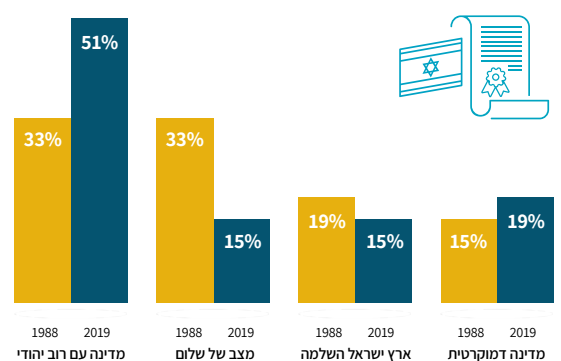
היחס לממסד הביטחוני

רמת האמון בגופי הביטחון בישראל גבוהה. צה"ל זוכה לרמת אמון הגבוהה ביותר (93 אחוזים), ואף חלה עלייה ביחס לשנה שעברה. המוסד זוכה ל-86 אחוזי אמון, שב"כ ל-80 אחוזים והמשטרה זוכה לרמת אמון הנמוכה ביותר (53 אחוזים). מהמחקר עולה כי רוב הציבור מעוניין להשאיר את צה"ל מחוץ למחלוקות, תומך במודל גיוס החובה וסבור כי צה"ל הוא צבא העם. ככלל רמת אמון הציבור במישור המקצועי-מבצעי של צה"ל גבוהה. לעומת זאת, היחס לסוגיות חברתיות-אידיאולוגיות-פוליטיות הנוגעות לצה"ל מורכב יותר.

תפיסות עולם וערכים

מצד אחד, רוב הציבור סבור כי "מדינת ישראל היא וילה בג'ונגל" (66 אחוזים). מצד שני, רובו תומך בנרטיב ההישרדותי-קיומי - "לנצח נחיה על חרבנו" (64 אחוזים), ואף חלה השנה עלייה בתמיכה בתפיסה זו. ערעור נוסף בתחושת הביטחון ניתן לראות גם בירידה בתמיכה ב"מצבה האסטרטגי של ישראל מעולם לא היה טוב יותר". השנה תמכו בכך 44 אחוזים, לעומת 52 אחוזים בשנה שעברה. עלייה משמעותית נוספת נמצאה גם בתמיכה ב"הדמוקרטיה הישראלית בסכנה". בשנה שעברה תמכו בכך 40 אחוזים ואילו השנה - 55 אחוזים.

מהו הערך החשוב לך ביותר?

לסיכום, הערך החשוב ביותר בעיני רוב הציבור הוא "מדינה עם רוב יהודי" (51 אחוזים), בעוד הערכים "ארץ ישראל השלמה", "מדינה דמוקרטית" ו"מצב של שלום" נדחקים הצידה. ניכרת עלייה ברורה לאורך השנים בתמיכה בערך "מדינה עם רוב יהודי", לעומת זאת בערך "מצב של שלום", חלה ירידה לאורך השנים (34 אחוזים ב-1988, לעומת 12 אחוזים ב-2018). נראה כי ההיבט הלאומי התחזק - סימון הגבולות בישראל 2020 ברור, והוא מתבצע בתוך המסגרת הלאומית שהיא מדינת לאום יהודית.

המאבק על דמותה הציונית של ישראל

מנחה: אלוף-משנה (מיל") עו"ד פנינה שרביט-ברוך

ד"ר ליאור אלפרוביץ', עו"ד טליה ששון, סגן-אלוף (מיל") אביטל ליבוביץ'

וד"ר אסף מלאך

המושב עסק במתחים הנוגעים לאופייה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל, ובפרט במתח בין שימור הזהות היהודית לבין קידום ערכים ליברליים, וכן בהשלכות של היחס למיעוטים במדינה והיחס לפלסטינים על האופי הדמוקרטי של המדינה.

המתח בין שימור הזהות היהודית לבין קידום ערכים ליברליים

מנקודת מבטה של הציונות הדתית, ד"ר מלאך הבהיר שהמיתוס המכונן של הציונות הוא קיום מדינה יהודית ריבונית. לכן יש להיזהר מליברליזם קיצוני, שמעלה על נס את חירויות הפרט אך מתנכר לערכים יהודיים, ועלול לכרסם בסולידריות. יש להימנע מייסוד מדינת הלכה, מחד גיסא, תוך שימור רצון היהודים לממש יהדותם בישראל, מאידך גיסא.

מנקודת המבט של הציבור החילוני-ליברלי

עו"ד ששון ציינה כי למרות שאומות העולם מבחינות בין דת ומדינה, היהדות היא גם לאום, מעבר להיותה דת, ועל בסיס זה הוקמה המדינה. שימור הזהות הדמוקרטית חיוני לשימור קיומנו כמדינה יהודית. שמירת הזהות היהודית תובטח בפועל כל עוד יהיה רוב יהודי במדינה.

מנקודת המבט של הציבור החרדי

ד"ר אלפרוביץ' הבהיר כי הקהילה החרדית עדיין מסתגלת לעצם קיומה של מדינה ריבונית יהודית. מבחינת החרדים, ההלכה היא זו שצריכה להסדיר את החיים במדינה היהודית, אחרת היא תאבד את ההצדקה לקיומה ותהפוך לקליפה ריקה. הקביעה מיהודי צריכה להישען על ההגדרה ההלכתית, המייצגת מנגנון שנשמר לאורך אלפי שנים כדי למנוע התבוללות. שיקולים תועלתניים כמו ההיבט הדמוגרפי אינם יכולים להשפיע על הגדרה זו.

מנקודת המבט של יהדות התפוצות

סא"ל (מיל") ליבוביץ' הבהירה כי מרבית יהדות ארצות הברית אינה אורתודוקסית (85 אחוזים) ומשתייכת לזרמים שאינם מוכרים על ידי הממסד הדתי בישראל, ולכן גם אינם עומדים בהגדרה הדתית לשאלה מיהו יהודי. סקר שנערך בקרב יהודי ארצות הברית וצרפת גילה כי מרביתם רואים ביהדות תרבות ולא דת. על כן, המדינה צריכה לגלות גמישות ולהיזהר מהדרה מוחלטת של ציבור יהודי גדול מקרב העם.

השלכות היחס למיעוטים במדינה והיחס לפלסטינים על אופייה הדמוקרטי

עו"ד ששון התייחסה לשליטה הישראלית בגדה המערבית ולשאלת הפלסטינים, ואמרה כי השליטה בעם אחר מזיקה לישראל ומערערת את הדמוקרטיה ואת הרוב היהודי בישראל. ביחס למיעוטים שהם אזרחי מדינת ישראל יש להבטיח שוויון זכויות מלא, תוך שימור חוק השבות המאפשר אזרחות לכל יהודי. ד"ר מלאך הסכים כי שוויון למיעוטים הוא ערך יסוד בחברה הישראלית. עם זאת, המיעוטים אינם יכולים לבוא על חשבון היהודים. הציונות הדתית לא תשלים עם פינוי התנחלויות בכוח, ויהיה צורך לגלות יצירתיות בשאלת ההתיישבות היהודית והיקף הזכויות לפלסטינים.

הציבור הערבי בישראל - השתלבות מול התבדלות

מנחה: תת-אלוף (מיל") ד"ר מאיר אלרן

פרופ' מוחמד עיסאווי, עולא נג'מי יוסף וד"ר מוחמד אלנברי

בשנים האחרונות ניכרת בקרב האזרחים הערבים מגמה ברורה וגוברת של השתלבות בחברה הישראלית, אך אתגרים וחסמים רבים עומדים בפני מימוש מגמה זו הלכה למעשה.

מצב ההשתלבות ואתגריה

השתלבות האזרחים הערבים בחברה הישראלית נמצאת במגמה חיובית, כתוצאה משינויים בקרב חלק מהמנהיגות הערבית, בעיקר בשלטון המקומי ובחברה האזרחית, והודות לשיתופי פעולה בין ארגוני חברה אזרחית שנכנסו לחלל שהותירו המנהיגות המסורתית והממשלה. גם במדיניות הממשלה ניכר שינוי חשוב, בעיקר בכל הקשור לתחום ההשתלבות הכלכלית, בזכות תוכנית החומש. הציפייה היא שבתום תוכנית החומש תהיה תוכנית המשך, על בסיס לקחי התוכנית הראשונה.

מה ממשלת ישראל צריכה לעשות למען המשך ההשתלבות והאצתה?

על הממשלה ליטול אחריות, ראשית על שיפור מצב האזרחים הערבים, מתוך תפיסה של שוויון אזרחי כבסיס לשילוב בכל התחומים, ומתוך הבנה שהדבר יניב תפוקות חיוביות לחברה הישראלית כולה. יש צורך ביוזמות ממשלתיות בתחומי החיים השונים, שיביאו תועלת לחברה הערבית ולמדינה. יוזמה זו צריכה לבוא לידי ביטוי בשלב ב' הצפוי של תוכנית החומש.

מה המנהיגות הערבית צריכה לעשות למען המשך ההשתלבות והאצתה?

המנהיגות הערבית צריכה להתמקד בקידום ההשתלבות ולהציבה כמטרה הראשונה על סדר יומה, לצד הכשרת עתודות מנהיגות מקומיות. נוסף על כך עליה ליטול יותר אחריות על מצבה, לפעול בפרו-אקטיביות ובשיתוף פעולה עם הממשלה ועם ארגוני חברה אזרחית, לתכנן ולבצע תהליכים אסטרטגיים לקידום ההשתלבות.

הבדואים בנגב

הבדואים בנגב נמצאים במצב הקשה ביותר מבין כל האוכלוסיות בארץ בכל תחומי החיים, כתוצאה מהזנחה רבת-שנים מצד הממשלה, שמשרדיה אינם מצטיינים ביזמות מערכתית ובנטילת סיכונים, ומצד המנהיגות המקומית שלא דאגה להיות חלק מהשינוי בחברה הישראלית. שינוי מוצלח מצריך תכנון מבוסס על חשיבה תהליכית-אסטרטגית, וראיית החברה הבדואית כעומק האסטרטגי של הנגב.

המאבק בתופעות האלימות והפשעה בחברה הערבית

הנושא צריך לעמוד במקום גבוה בסדר העדיפות הלאומי. אחרת, האלימות עלולה להתפתח ולגבור, לגרום נזקים קשים לחברה הערבית ולמדינה, והיא אף צפויה לגלוש אל החברה היהודית. נדרשת אחריות ממשלתית, אקטיביות של המשטרה וגם אחריות של המנהיגות הערבית. יש לגבש תוכנית לאומית מתוקצבת לנושא חיוני זה, רצוי במסגרת תוכנית החומש השנייה.

ח"כ רב-אלוף (מיל') בני גנץ

תוכנית השלום של הנשיא טראמפ

התוכנית היא הזדמנות היסטורית לעיצוב גבולותיה ועתידה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, דמוקרטית ובטוחה. "עסקת המאה" מאפשרת פתרון לסכסוך במקום המשך ניהול הסכסוך, והיפרדות בטוחה מהפלסטינים היא מטרה אסטרטגית חשובה שיש לחתור אליה.

הצדדים בתוכנית השלום

תוכנית השלום דורשת פעולה רחבה, משולבת וחכמה, מבחינה ביטחונית ומדינית. צעדים פיזיים וחסידי אחריות שאינם מתואמים עם מדינות ערב המתונות מסכנים את היכולת ליישמה. ההנהגה הפלסטינית צריכה לקבל את התוכנית, להיות חלק ממשא ומתן על תנאים ולא להחמיץ הזדמנות לשלום.

קיפאון ואף נסיגה בשיפור מעמדה האסטרטגי של ישראל

חזבאללה התחמש והתחזק; ישראל איבדה חבלי ארץ בשל היעדר מדיניות מול ירדן; נורו למעלה מ-1,300 רקטות על תושבי הדרום; משרד החוץ מפורק ומפורר; ואיראן קרובה מאי פעם לגרעין, בעת שאלפי לוחמיה פרוסים בגבולות הצפוניים של ישראל.

צעדי מדיניות נחוצים

בזירה הצבאית-אסטרטגית - הגברת עוצמת ההרתעה כלפי איראן והרחקתה מהגבולות; בזירה המדינית - רתימת המעצמות להגברת הלחצים על איראן; ובזירה הדרומית - השבת ההרתעה כלפי חמאס על ידי הכרעה או הסדרה, כולל השבת הבנים הביתה, גם אם הדבר יהיה כרוך בהפעלת עוצמה חסרת תקדים.

שחיקה מתמדת בחוסן הלאומי הפנימי

המתבטאת באחוז גיוס הולך וקטן; גירעון תקציבי וחוסר יציבות כלכלית, שאינם מאפשרים בניית תוכנית רב-שנתית במערכות הביטחוניות; פערים ניכרים בין התלמידים במערכת החינוך; קיפאון במערכת הבריאות; שסע פוליטי פנימי המוביל לחולשה כלפי חוץ; ואובדן אמון הציבור במוסדות השלטון.

ראיונות עם פוליטיקאים - תגובות ראשונות לפרסום "עסקת המאה" טל שלו, כתבת פוליטית

ח"כ אביגדור ליברמן, יו"ר ישראל ביתנו

"זו פעם ראשונה שיש חזון, אך אנחנו לא שוגים באשליות שמחר נחתום על הסכם שלום. הפלסטינים לא כל כך חשובים, כי זה לא משנה מה יציעו להם - לא יציעו יותר ממה שאולמרט הציע באנאפוליס, הוא הציע הכול ואבו מאזן לא חתם. כנ"ל ערפאת בקמפ דייוויד. הפרטנר האמיתי שלנו להסדר כזה - מדינות ערב המתונות"

ח"כ יאיר לפיד

"תוכנית המאה" היא תכנית מצוינת לישראל, מניחה את כל הדרישות הביטחוניות שלנו ויוצרת אפשרות לגשת אחרת לקונפליקט. העובדה שהחזרנו למגרש המדיני גם את האפשרות של שתי מדינות, בסיס למו"מ ועם הזמן תקווה לפלסטינים - אלו דברים טובים."

ח"כ ניצן הורוביץ, יו"ר מרצ

"אני לא רואה איך ייצא מזה הסכם או איזשהו שלום. אפילו טראמפ אומר שצריך להגיע לעמק השווה - יש בעסקה דברים שאף פלסטיני לא יקבל. יש להימנע עכשיו מכל סיפוח חד-צדדי, מרצ תתנגד לכך בכל הכוח. למי שמקדם סיפוח אין שום כוונה לקדם הסדר. אם אנחנו רוצים מדינה יהודית ודמוקרטית, אנחנו לא יכולים לספח את כל הפלסטינים. אנחנו ניצור פה סוג של אפרטהייד."

שר העלייה והקליטה, יואב גלנט

"החלטות מדיניות לא מקבלים בניחותא ולא בקונצנזוס בינלאומי. יש רגעי הזדמנות בלתי חוזרים בחיי אומה שבהם נדרשת מנהיגות והכרעה. בהקשר הזה לי אין ספק שמדובר לא רק בזכות אבות, אלא גם עומק אסטרטגי של ישראל נגד איומים קיומיים."

בפתח 2020: עוצמת ישראל במבחן אתגרי האזור

תובנות עיקריות מהכנס הבינלאומי השנתי ה-13

מנהל המכון, תת-אלוף (מיל') אודי דקל

תמונה כללית

בפתח שנת 2020, הסיכונים לישראל גוברים לנוכח מרחב מזרח-תיכוני מוחלש ושברירי, שבו ריבוי זירות לחימה ומוקדי אי-יציבות בעלי זיקות ביניהם; ניכר קושי להעריך השלכות לא מוכוונות של פעולה צבאית ומדינית; תהליכי למידה והשתפרות מתמידים בקרב יריבי ישראל, המנצלים טכנולוגיות מתקדמות זמינות וזולות; קושי גובר לברר לאשורה את המציאות בעולם של נרטיבים סותרים וערעור האמת, הפוגע באיכות קבלת ההחלטות. מספר מעצבי-על עשויים לייצר תפניות משמעותיות. ראש אמ"ן אלוף תמיר הימן הציג שלושה: (1) צבירת יכולות גרעין על ידי איראן; (2) בקיעים בציר השיעי בעקבות חיסול מפקד כוח קודס קאסם סולימאני, בהנחה כי "יש לו מחליף, אך ספק אם יש לו תחליף". סולימאני הפך את הציר השיעי ממערכת של ארגונים למערכת של צבאות הדורשת מנגנון של פיקוד, שליטה ותשתית ניהולית. מחליפו יתקשה לשמר ולקדם מיזם מורכב זה; (3) "עסקת המאה" של נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני יש פוטנציאל לערער את האיזונים הנוכחיים במערכת הישראלית-פלסטינית וביחסי ישראל עם המדינות שיש לה איתן הסכמי שלום - ירדן ומצרים - בעיקר אם ישראל תראה במתווה טראמפ לגיטימציה להחלה חד-צדדית של החוק הישראלי (סיפוח) על אזורי התנחלויות בגדה המערבית ועל בקעת הירדן.

יחסי הכוחות בין המעצמות

תחרות על ההגמוניה העולמית: היועץ לביטחון לאומי לשעבר של ארצות הברית, הגנרל ה"ר מקמסטר, העריך כי סין תמשיך לשלב תוקפנות כלכלית עם ריגול בינלאומי, בעיקר טכנולוגי, כדי להשתלט על הכלכלה הבינלאומית. במסגרת זו היא תנסה להשתלט על נכסים אסטרטגיים דוגמת נמלים בישראל, ובהיעדר תחרות נגדית מצד ארצות הברית ואירופה, סין תהפוך לאגרסיבית יותר. ביחס לדרכי הפעולה שעל המערב לנקוט לנוכח איום זה אמר מקמסטר: "יש להפוך לחוזקה את מה שסין רואה בו את החולשה הגדולה ביותר שלנו - דמוקרטיה, שלטון החוק, עיתונות חופשית וחופש הביטוי. אם ארצות הברית לא תתעמת עם סין במגוון סוגיות, דבר לא יגביל אותה מהרחבת פעולותיה והשפעתה העולמית".

ארצות הברית היא עדיין הכוח הכלכלי והצבאי הדומיננטי, אך גישת הנשיא טראמפ "אמריקה תחילה" מרחיקה אותה מבריתות ומשיתופי פעולה בינלאומיים. על פי נגיד בנק ישראל לשעבר סטנלי פישר, גישה זו מחלישה גם את מערכת הסחר העולמית וגורמת סיכון למיתון עולמי בעשור הקרוב. נוסף על כך, ויתור של ארצות הברית על מעמד ההגמון עלול להוביל לאובדן מנגנוני הבקרה על תפוצת נשק גרעיני.

האינטרסים של ארצות הברית במזרח התיכון משתנים: לפי גנרל ג'וזף ווטל, לשעבר מפקד פיקוד המרכז האמריקאי, ארצות הברית תלויה פחות במשאבי האזור בהשוואה לעבר. עם זאת, היא עדיין נדרשת למעורבות במזרח התיכון בשל התחרות מול רוסיה וסין על ההשפעה האזורית, ולנוכח האתגר הסלפי-ג'האדי שמחפש הזדמנויות מקומיות לצמוח מחדש. לאחר חיסול סולימאני גברה המוטיבציה של ארצות הברית להמשיך בהפעלת הלחץ הכלכלי והצבאי על המשטר האיראני. קיים קושי לכונן במזרח התיכון קואליציה נגד הציר השיעי. וושינגטון מזהה כיום מעט שותפות באזור שניתן לסמוך עליהן. ישראל נותרה בעלת הברית היחידה שניתן להתבסס עליה, כך שתוטל עליה אחריות כבדת משקל - אם וכאשר יחליט הממשל להוציא את הכוחות האמריקאיים מסוריה ומעיראק, או אז עשויה ישראל להילחם גם למען אינטרסים אמריקאיים.

"עסקת המאה"

בעקבות פרסום תוכנית טראמפ להסדר ישראלי-פלסטיני (בעת פתיחת הכנס), נותחו שלושה תרחישים מרכזיים:

1. בחינה והשהיה - לאור דחייה פלסטינית של התוכנית, ישראל תקבל אותה ברמה העקרונית, אך תחליט לא לנקוט צעדים דרמטיים עד הבחירות לכנסת (מארס 2020), וכן תודיע כי תזמין את הרשות הפלסטינית לדיון על יישום המהלכים המפורטים בה לאחר הבחירות.
2. תחילת יישום מדורג והשאת פתח למשא ומתן - ישראל תקבל את התוכנית על יסוד ראייתה כהזדמנות לעיצוב אסטרטגי משופר. עם זאת, היא תביע עניין בשיתוף פעולה מצד הרשות הפלסטינית ותנסה לרתום אותה לתהליך הסדרי. אם הרשות תסרב, ישראל לא תמתין ותתחיל לבצע צעדים ליישום התוכנית, תוך השאת דלת פתוחה להצטרפות פלסטינית בהמשך. הצעדים הראשונים עשויים להיות החלת החוק על ההתנחלויות ביהודה ושומרון, אך בלי לשנות את המציאות היום-יומית באזור.
3. סיפוח חד-צדדי - ישראל תקבל את התוכנית תוך ניצול דחייתה על ידי הפלסטינים, כהזדמנות לעיצוב השטח על פי תנאיה. במסגרת זו יוחל החוק הישראלי באבחה אחת בבקעת הירדן ובהתנחלויות (לפי מתווה התוכנית), תוך נכונות להתמודד עם השפעותיו השליליות של המהלך על הזירה הפלסטינית ועל יחסיה עם הפלסטינים, וכן על מערכות היחסים שלה בזירה האזורית - בפרט בזירה הצפונית - ובזירה הבינלאומית.

בכנס נותחו השלכות "עסקת המאה" ועלו מספר תובנות:

לגבי שלושת התרחישים בטווח זמן של חמש שנים, לדעת מומחים שהשתתפו בכנס לא תקום מדינה פלסטינית ריבונית, קרי לא תתקיים מציאות של שתי מדינות לשני עמים. זאת ועוד, בהיעדר אחדות פלסטינית ועקב זרמי התפוררות החברה הפלסטינית מבפנים, אפשר שהרשות הפלסטינית תקרוס בתום שלטונו של יו"ר הרשות מחמוד עבאס (אבו מאזן). הדוברים התקשו לראות אפשרות לפיוס ולאחדות פנים-פלסטינית, אף בתגובה ליישום מדורג של תוכנית טראמפ על ידי ישראל. התוכנית אינה מאפשרת כינון מדינה פלסטינית בת-קיימא, ובפועל היא מחלקת את הישות הפלסטינית, שתהיה כלואה בתוך ישראל, לשישה קנטונים נפרדים, כך שישראל שולטת בכניסות, ביציאות, בצירי התנועה ובמעברים של הישות הפלסטינית. אי לכך, הודגש חשש כי מהלכי סיפוח חד-צדדיים של ישראל בהיקף רחב (בקעת הירדן וכל ההתנחלויות) יאיצו את התפרקות הרשות הפלסטינית ואת "החזרת המפתחות" לידי ישראל. המשמעות היא שיהיה על ישראל לשלוט בשטח ובתוך כך לדאוג לרווחתם ולכלל צורכיהם של כשניים וחצי מיליון פלסטינים, ללא סיוע כלכלי חיצוני. כך עלולה להתממש מציאות של מדינה אחת. זו תואמת במידה רבה את רצונו של חלק ניכר משכבת הצעירים הפלסטינים, הסבורים כי חלף זמנו של המאבק המזוין לעצמאות פלסטינית לצד מדינת ישראל, ולכן יש לחתור למצב של מדינה אחת עם שוויון זכויות לכלל אזרחיה. אי-יכולת ליישם את התוכנית בהסכמה, וצעדים חד-צדדיים ישראליים שיסתמו את הגולל על פתרון שתי מדינות ירחיקו את הממשל האמריקאי - רפובליקני ודמוקרטי כאחד - כמו גם את שאר הקהילה הבינלאומית, מניסיון לקדם פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני, ויתירו את ישראל להתמודד לבדה עם הבעיה הפלסטינית. בהמשך לתרחיש זה הוערך כי דווקא ממשל דמוקרטי עלול לכפות על ישראל הענקת זכויות מלאות לכל התושבים בין נהר הירדן לים התיכון. המשמעות היא תום החלום הציוני של מדינה יהודית. עבור הדוגלים במהלכי סיפוח עדיפה מציאות סיפוח דה פקטו על פני מציאות דה יורה. עם זאת, פרסום התוכנית מעביר את המשקל מסיפוח זוחל ושקט לסיפוח הכרזתי ומעשי, שעשוי להזריק אנרגיה מחודשת לזירת הסכסוך. לפני קבלת החלטה לספח את השטח שבמחלוקת, יש להביא בחשבון כי בד בבד מספחים רגשות שנאה, כעס ונקמה. לפיכך, סיפוח שלא בהסכמה דינו להוביל לאלימות ולחוסר יציבות מתמשכות. ירדן אומנם מעדיפה נוכחות צבאית ישראלית בבקעת הירדן כחלק מסידורי הביטחון במסגרת הסדר הישראלי-פלסטיני, אך דוחה סיפוח מדיני של הבקעה על ידי ישראל, שמשמעותו עבורה חיזוק ראיית הממלכה כמולדת פלסטינית חלופית וערעור יסודותיה, כלומר: תום האופציה למדינה פלסטינית עצמאית הלכה למעשה. בכל דרך חיוני לשמור על אופציית שתי המדינות, כאופק לפלסטינים - אם ישוכנעו בעתיד לאמץ עקרונות מתוכנית טראמפ כבסיס להסדר עם ישראל; כנכס לגיטימיות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית מול הזירה הבינלאומית והאזורית; כערך שיתמוך ביחסי ישראל עם ארצות הברית גם ביום שלבית הלבן ישוב נשיא דמוקרטי; כמגן בפני ניסיון לכפות על ישראל הסדר של מדינה אחת, או אם תיווצר בשטח מציאות של מדינה אחת. יודגש שאופציית שתי המדינות היא העדיפה בראיית רוב הציבור היהודי בישראל - 55 אחוזים, וקרוב ל-70 אחוזים תומכים בהיפרדות מהפלסטינים.

הזירה הצפונית

במהלך הכנס נערך משחק מלחמה בזירה הצפונית. התברר במהלכו שכל השחקנים רוצים להימנע ממלחמה. התרחיש התפתח מתגובה לפעולה ישראלית במסגרת המערכה שבין המלחמות (מב"ם) נגד ההתבססות הצבאית האיראנית בסוריה ונגד פרויקט שיפור דיוק הטיילים, בד בבד עם פגיעה בכוחות האמריקאיים בעיראק על ידי מיליציות מקומיות, שלוחות של איראן. עוד הומחש כי בשל כוחות מרסנים - נוסף על חשש כלל השחקנים ממלחמה והנוכחות המשפיעה של רוסיה וארצות הברית במרחב - נותר חלון ההזדמנויות למערכה שבין המלחמות, במטרה לבלום את בנייתה של מכונת המלחמה האיראנית ולמניעת מלחמה. איראן שואפת להרחיק את סכנת המלחמה מגבולה ומעדיפה פגיעה בכוחות השלוחים השיעים שאינם איראניים, ולא בכוחותיה. מבחינתה, זירת ההסלמה המועדפת מול ישראל היא המרחב הסורי, שבו אין כיום דעת קהל תוססת נגדה, וההפסדים הצפויים לה בגין הסלמה - פגיעה באמצעי לחימה ובשלוחים - ניתנים לספיגה. איראן תעשה ככל יכולתה כדי לא להסתבך במלחמה עם ארצות הברית ובד בבד תפעיל את שלוחיה בעיראק לפגיעה בכוחות אמריקאיים, כדי להאיץ את מימוש כוונת הנשיא טראמפ לפנות את כוחות הצבא האמריקאי מעיראק ומסוריה. ישראל רואה בסוריה את החוליה החלשה והפגיעה ביותר בציר השיעי. אולם, האיום המרכזי לישראל נשקף מלבנון, מצד היכולות הצבאיות של חזבאללה (אלפים רבים של טילים - חלקם מדויקים, רקטות, כלי טייס בלתי מאוישים תוקפים וכוחות קומנדו היכולים לחדור מהגבול). לפיכך, עבור ישראל לבנון היא חזית האיום העיקרית, ומוערך שהיא תנצל הסלמה כדי לפגוע קשות ביכולותיו הצבאיות ובתשתיות תומכות הלחימה של חזבאללה. עדיפות הפעולה בחזית הלבנונית נובעת גם בשל היות חזבאללה השלוחה האיראנית העיקרית, ולבנון היא המדינה הנתונה להשפעה הרבה ביותר של איראן. הפגיעה בסוריה עצמה עשויה להוות מנגנון סיום של מערכה בזירה הצפונית, משום שמוערך כי אז רוסיה תטיל את מלוא כובד משקלה על מנת להביא לסיום מהיר של הלחימה, לשם שימור משטר אסד ולמזעור הנזק לסוריה. חזבאללה לא מעוניין בעת הזאת במלחמה. גם איראן, פטרונותו של הארגון, מעוניינת להמשיך לשמר את היכולות של הארגון ליום פקודה - המאבק על יכולות הגרעין שלה. לפיכך איראן צפויה להוביל תרחיש של הסלמה מבוקרת, שבסיומה דימוי הרתעתי מחוזק לחזבאללה ותפיסת חסן נסראללה כירש לסולימאני. חזבאללה יבחר במהלך שישראל תוכל להכיל - תקיפת יעדים צבאיים בלבד בשטח ישראל - שבמסגרתו יחתור לומר את המילה האחרונה: מסר כי כל פעולה ישראלית תיענה בתגובה. ארצות הברית אינה רוצה במלחמה אך גם לא בורחת ממנה. לכן היא צפויה להגיב בחומרה נגד המיליציות העיראקיות על פגיעה בחייליה ולתמוך באופן מוחלט בישראל, הגם שתגביל את צה"ל מפעילות בגזרת עיראק. כן צפויה ארצות הברית לעשות כמיטב יכולתה כדי להשאיר את איראן מחוץ למלחמה, הן משום שאינה מעוניינת בעימות צבאי ישיר עם איראן, והן עקב החשש מהשלכות העימות על ידידותיה במפרץ הפרסי. רוסיה תפיק את מרב הרווחים מהסלמה נשלטת בשל מעמדה כמתווכת בין השחקנים הניצים. עם זאת, רוסיה אמורה להפסיד רבות ממלחמה שתתנהל בזירה הסורית, בעיקר בשל איום ממשי שיווצר עקב כך על משטר אסד.

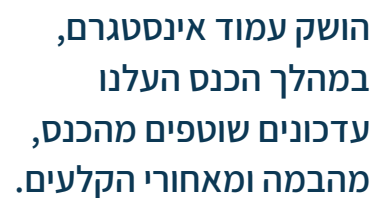

תמונה מתוך משחק המלחמה שנערך על הבמה בכנס השנתי הבינלאומי

המצב בסוריה:

בניגוד לתפיסה הרווחת, המלחמה לא הסתיימה. נמשכת היחלשות מנגנוני המדינה הסורית ואין גורם כוח מרכזי שביכולתו להחיל חוק וסדר, ביטחון פנים ויציבות; משטר אסד השיב לכאורה את שליטתו על כ-70 אחוזים מהטריטוריה הסורית, אך ברחבי המדינה אין שירותים בסיסיים כגון חשמל וגז; כלכלת המדינה קרסה ואין מי שישקם אותה; הסכמי הכניעה של המורדים וההסדרים שרוסיה גיבשה נמחקו; הגורמים הג'האדיסטיים משתקמים וחוזרים לבצע פעולות טרור; רוסיה שואפת לכונן מודל שליטה ריכוזי, כאשר לעומתה איראן בונה ומפעילה מיליציות אזוריות ומקומיות חזקות יותר מהצבא הסורי, שהלוחמים בהן נהנים מתנאי שירות משופרים ביחס לאלה שהוא מעניק ללוחמיו. איראן תמשיך לנקוט מדיניות תוקפנית כדי לשמר את ההשפעה האזורית שהשיגה בעיקר בחמש השנים האחרונות, וגם בתגובה ללחץ המרבי שמפעילה כלפיה ארצות הברית, הנתפס בטהראן כמוכוון להפלת המשטר. חיסול סולימאני הותיר לאיראן חשבון פתוח עם ארצות הברית, ותגובתה צפויה להתמקד במאמץ למרר את חייהם של הכוחות האמריקאיים המוצבים בעיראק ולהביא לפינויים - התנהלות שבשלב זה דווקא גורמת לנשיא טראמפ לדחות את יציאתם.

לסיכום, מצבה האסטרטגי של ישראל משופר בהשוואה לחולשה ולשביריות של סביבתה האזורית. יריביה של ישראל, ובעיקר איראן ושלוחיה, אינם מעוניינים בעימות שיביאם למצב של מלחמה עם ישראל, וחוששים מהתערבות ארצות הברית בלחימה לצד ישראל. מרחב הפעולה של ישראל במערכה שבין המלחמות, מתחת לסף המלחמה, לא נסגר. לכן, נכון יהיה שישראל תמשיך במאמציה לעכב ולשבש את בנייתה של מכונת המלחמה האיראנית המשופרת בזירה הצפונית. עם זאת, עליה להתחשב בחולשות יריבותיה ולהימנע מניצול הזדמנויות אופרטיביות בלי לשקול את ההשלכות האסטרטגיות. בהיבט המדיני, ניצול מה שנראה כהזדמנות לגרוף רווחים מיידיים, בפרט סיפוח שטחים ביהודה ושומרון, יקשה בעתיד על היפרדות מדינית, גיאוגרפית ודמוגרפית מהפלסטינים, וכך תיפתח הדלת לזליגת החולשות הפלסטיניות והאזוריות לתוך ישראל ויחול כרסום בעוצמתה.

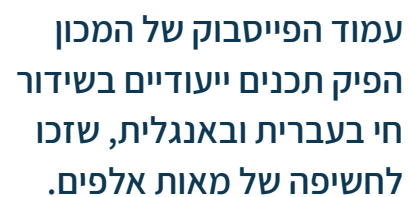
#INSS2020

פאנל פייק ניוז בעידן פוסט אמת

ענבל אורפז

ד"ר תהילה אלטושר

ד"ר לירז מרגלית

הכנס זכה לתהודה רבה גם בטוויטר, והיה למוקד שיח מרכזי.

חדר התקשורת של המכון ניווט את הפצת התוכן מהכנס לפלטפורמות השונות. הכנס זכה לסיקור נרחב ובולט בתקשורת המקומית והבינלאומית.

הוקם אולפן שידורים מחוץ
לאולם הכנס בו התקיימו
מסביב לשעון ראיונות עם
אורחי הכנס, שודרו דיווחים
בשידור חי מהכנס וכן
הוקלטו תוכניות מיוחדות
של הפודקאסט המכונה:
הפודקאסטרטגי

عن الحوار مع وزير الصحة، يوحنا ميناكيس، في مؤتمر معهد دراسات أمن القومي الصوفي (صافي)، يستقِر الإسرائيلي السابق في الأردن، نازعون عيران، على العامل الأرضي الملك عبد الله الثاني بمثابة بديل بديل، والخمسين التي تصاف اليوم الجمور تقابل بالتفصيل الجدل. دخل الحوار، عن الوزير ميناكيس عن استعداد إسرائيل لشراء الطاقة الشمسية التي يتم إنتاجها في الأردن.

[See Translation](#)

במהלך הכנס לראשונה
פורסמו תכנים גם בשפה
הערבית שהגיעו למאות
אלפי גולשים במדינות ערב
השכנות.

צילומים: חן גלילי

www.inss.org.il

